



Šiaulių
akademija

VILNIUS UNIVERSITY ŠIAULIAI ACADEMY

Regionų plėtros institutas / Institute of Regional Development

**10-oji tarptautinė tarpdisciplininė mokslinė konferencija
10th international interdisciplinary scientific conference**

***REGIONAS: ISTORIJA, KULTŪRA, KALBA
THE REGION: HISTORY, CULTURE, LANGUAGE***

SANTRAUKOS / SUMMARIES¹

2021 m. gegužės 20–21 d. / 20th–21st May, 2021

Šiauliai, Lithuania

¹ Tekstai neredaguoti. / The texts have not been edited.

KONFERENCIJOS MOKSLINIS KOMITETAS
CONFERENCE SCIENTIFIC COMMITTEE

Pirmininkė / Chairperson – dr. / Dr Regina KVAŠYTĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

Nariai / Members:

dr. / Dr Juris CIGANOVŠ (*Latvijos karo muzejus, Latvija / Latvia Military Museum, Latvia*)

dr. / Dr Dalia JAKAITĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

dr. / Dr Aija JANSONE (*Latvijos etnografinis muzejus po atviru dangumi; Latvijos universiteto Istorijos institutas, Latvija / The Ethnographic Open-Air Museum of Latvia; University of Latvia, Institute of History, Latvia*)

doc. dr. / Assoc. Prof. Dr Vita JUKNEVIČIENĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

prof. dr. / Dr Mihaela KOLETNIK (*Mariboro universitetas, Slovėnija / Maribor University, Slovenia*)

doc. dr. / Assoc. Prof. Dr Vladimir LEGAC (*Zagrebo universitetas, Kroatija / University of Zagreb, Croatia*)

prof. dr. / Prof. Dr Henrihs SOMŠ (*Daugpilio universitetas, Latvija / Daugavpils University, Latvia*)

dr. / Dr Anna STAFECKA (*Latvijos universiteto Latvių kalbos institutas, Latvija / University of Latvia, Latvian Language Institute, Latvia*)

dr. / Dr Reda ŠATŪNIENĖ (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

prof. dr. / Prof. Dr Rytis URNIEŽIUS (*Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Lietuva / Vilnius University Šiauliai Academy, Lithuania*)

Valentinas BALTRŪNAS, Violeta PUKELYTĖ

Gamtos tyrimų centras, Vilnius, Lietuva

REGIONAI IR JŲ GAMTINIS PAGRINDAS

Taikomi mokslinio darbo vertinimo kriterijai, bendrų mokslo darbų, ypač monografijų, nuvertinimas prisidėjo prie įvairių mokslo sričių at(si)ribojimo. Kalbėdami apie Lietuvos regionų savitumus, paprastai prisimename dvasinės ir materialinės kultūros ypatybes, vyraujančią žmonių būdą, ilgametes okupacijas, kaimyninių šalių įtaką. Deja, užmirštame paties regiono gamtines „šaknis“. Lyg ir neabejojame, kad šilų dzūkų kraštui būdingi nederlingi smėlynai ir juose klestintys pušynai, o sūduvių žemėms – plytinčios molingos ir derlingos, senovėje šlapios lygumos. Akivaizdu, kad žemaičių kalvotajam kraštui būdingi be aiškaus dėsningumo styrantys kalvų masyvai su keliautoją klaidinančiais raistais tarp jų, gerokai skiriasi nuo Aukštaitijos vakarinės dalies lygumų ar rytinės dalies virtinėmis besitęsiančių kalvagūbrių ir gausių ežerų tarp jų. Juk tuose savituose, dažnai mitologizuotuose kraštovaizdžiuose gyventa, melstasi ir ūkininkauta tūkstančius metų. Pastebėta, kad sėsliai gyvenusių senųjų genčių paplitimo ribos artimos upių takoskyroms, žemės gelmių sandaros, gravitacinio ir magnetinio lauko struktūroms, kurios didele dalimi lėmė kraštą dengusių ledynų atslinkimo ir pasitraukimo „kelius“. Pastarieji savo ruožtu lėmė lygumų ir aukštumų susidarymą, upių tinklo ir takoskyrų atsiradimą. Kur ledynai gremžė paviršius, išniro senų geologinių laikmečių uolienos (klintis, dolomitas, gipsas), o kur plūdo tirpsmo vanduo, liko suklostytas keramikai tinkamas molis ar statyboms reikalingas žvyras. Iš kreidos klodų išplautas kietasis titnagas tūkstantmečiams tapo žaliava įvairiems darbo įrankiams gaminti. Būdingas gruntas ir dirvožemis regionuose lėmė paplitusią savitą augaliją ir gyvūniją, vyraujančią ūkininkavimo pobūdį, net būdingas ligas. Gamtos paslaptingumas, tekančios saulės link atgręžtų šaltinių stebuklingosios savybės, neva velnių po laukus išbarstyti akmenys visada žadino vaizduotę. Iš kur atsirado nuostabūs padavimai apie debesimis keliavusius ar staiga, prasmegus žemei, atsiradusius ežerus? Paaiškinimui verta prisiminti visuotinio reiškinių sąryšio (holizmo) principą, kurį įžvalgiai suformulavo Vydūnas dar 1920 m. veikalė „Tautos gyvata“: <...> *nežinoma plačiam žmonių skaičiui, kad visi šitie kitimai ir įvykiai yra tik apsireiškimai jėgų plūdimo pačiame žemės branduolyje ir kad tas plūdimas yra atsiliepimas į saulės ir kitų dangaus rutulių galių veikimą* <...>.

James Montgomery BAXENFIELD

Tallinn University, Tallinn, Estonia

**“AFTER ŠLIŪPAS”:
THE PERENNIAL IDEA OF LATVIAN-LITHUANIAN FEDERATION, 1884–1984**

“After Šliūpas” provides an overview of a doctoral research project currently underway at Tallinn University, Estonia, entitled *Footnotes to the Past: Forgotten Episodes of Latvian-Lithuanian Federation, 1884–1984*. It outlines the development of the notion to establish a union between Latvians and Lithuanians, most notably associated with the ideas of Jonas Šliūpas (1861–1944). While the phenomenon has rarely been the focal point of scholarly research, the legacy of the idea follows a surprising trajectory, finding both Latvian and Lithuanian (and indeed Estonian) supporters during the interwar period before developing into a nascent albeit ultimately unrealised worldwide movement following the Second World War.

Rather than focusing of Šliūpas’ conception of a Lithu-Letto Republic, the presentation primarily explores ideas of Latvian-Lithuanian federation that emerged, converged, and submerged following the establishment of the Latvian and Lithuanian republics. Utilising sources from a variety of languages that span over a century, “After Šliūpas” presents the story of a marginal idea, the revisiting of which may provide insights into the transnational history of Latvian and Lithuanian societies. Moreover, the topic explores alternative and novel accounts of the ethnographical, cultural, and historical development of the region on the eastern littoral of the Baltic Sea.

Renata BILBOKAITĖ, Ieva BILBOKAITĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

**UNIVERSITETŲ VAIDMUO REGIONO PAŽANGOS LYDERYSTĖJE:
POLITINIŲ IR EKONOMINIŲ VEIKSNIŲ DOMINANTĖS KAITA**

Aukštojo mokslo reikšmė visuomenei sukuria pridėtinę vertę, didinančią pasaulinės pažangos makrorodiklius. Svarbiausi procesai universitetuose, t. y. Moksliniai tyrimai ir studijos, nuolat sukuria sąsajas tarp universiteto, studentų, piliečių, politikų ir verslo. Aukštojo mokslo institucijų normos ir išorinė akreditacija, konkurencija ir strateginiai tikslai leidžia ne tik siekti aukštų mokslo pasiekimų, bet ir padidinti poveikį visuomenei, ypač regionui. Tačiau nors valstybės gyventojai koncentruojasi miestų centruose, lokalizuodami didžiausius ir labiausiai pripažintus universitetus, kyla pagrindinis klausimas: kokią vertę kuria regionuose lokalizuoti universitetai ir kaip juos įprasmina ekonominiai ir politiniai kaitos aspektai, kurie iš jų yra dominuojantys, o kurie kinta laike? Pagrindiniai tyrimo rezultatai rodo, kad regionuose esantys universitetai daro didesnę poveikį tam tikram regionui: jie kuria žmogiškąjį kapitalą, švietimą, užtikrina kvalifikaciją ir mokymosi visą gyvenimą sąlygas, generuoja naujoves.

Lina BIVAINIENĖ, Miglė ČERNIKOVAITĖ, Valdas DAMBRAVA

Vilniaus kolegija, Vilnius, Lietuva

ŠIAULIŲ MIESTO ĮVAIZDŽIO NARATYVAI

XXI amžiuje vis didesnę svarbą įgyja miesto prekės ženklo, miesto įvaizdžio tyrinėjimai, nes miestas (teritorija, valstybė, geografinė vietovė) tampa savotišku produktu, kurį galima patraukliai „parduoti“. Miesto marketingas (angl. *city marketing*) iš pradžių buvo traktuojamas kaip paprastas miesto ir jo traukos objektų rėmimo priemonių taikymas, tačiau palaipsniui išaugo į marketingo veiklas, kuriose ne tik daug dėmesio skiriama marketingo komplekso sudarymui ar rinkos tyrimams, bet ir suinteresuotųjų šalių (angl. *stakeholder*) dalyvavimui siekiant strateginių tikslų.

Šiame pranešime gilinamasi į Šiaulių miesto įvaizdžio formavimą, paliečiant istorinės raidos aspektus ir aktualizuojant dabarties išvalgas.

Pranešime gilinamasi į Šiaulių miesto įvaizdžio situaciją remiantis skirtingų suinteresuotųjų grupių nuomone. Buvo atliktos 5 skirtingų sričių *focus* grupių (grupių diskusijos) apklausa, leidžiančios atskleisti tikslinių grupių požiūrį Šiaulių miesto įvaizdžio kūrimo klausimais (tyrimą užsakė Šiaulių turizmo centras). Duomenys buvo renkami, naudojant grupinių diskusijų (*focus* grupių) metodą. Tyrime dalyvavo 45 respondentai, reprezentuojantys 5 skirtingas Šiaulių miesto suinteresuotąsias šalis. Tyrimo dalyvių imties pagrindinės charakteristikos: pasiskirstymas pagal lytį: vyrai (58%), moterys (42%); pasiskirstymas pagal amžių: nuo 35 m. iki 44 m. (35%), nuo 45 m. iki 54m. (57%), per 55 m. (8%); pasiskirstymas pagal išsilavinimą: daugumos respondentų išsilavinimas aukštasis; pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą: Šiauliai (86%), kita (14%).

Respondentai įvardijo keletą pagrindinių aktualijų: Šiaulių identitetas siejamas su pramoniniu miestu Šiaurės Lietuvoje ir „Saulės miestu“. Saulės miesto įvaizdis kol kas „neįveiklintas“, trūksta naratyvo ir artefaktų, jo stiprinimui; miesto įvaizdis pirmiausiai turi būti kuriamas miesto gyventojams (jaunoms šeimoms), verslininkams (investuotojams), turistams (vietiniams ir užsienio). „Įveiklinti“ miesto bendruomenę, įsitraukti į Šiaulių įvaizdžio kūrimą kartu (pvz., įvairūs forumai); „Saulės miesto“ įvaizdis gali būti stiprinamas per tokius požymius: modernus, šviesus, ekologiškas (dviračiai), jaukus gyventi ir ramus dirbti; Šiaulių miestui reikia daugiau vizualinių simbolių, patvirtinančių „Saulės miesto“ įvaizdį ir kt.

Đuro BLAŽEKA, Vladimir LEGAC

University of Zagreb, Zagreb, Croatia

**PHONOLOGICAL AND MORPHOLOGICAL ADAPTATION
OF GERMAN LOAN WORDS IN THE SPEECH OF PRELOG**

In the 13th century King Bela IV sought to improve crafts and trade in Hungary and Croatia by settling as many German craftsmen as possible and by giving them land and many privileges. In 1264, German craftsmen settled down in Međimurje and founded the town of Prelog. Their influence on the lexicon of the local speech of Prelog is obvious. It belongs to the lower subdialect of the Kajkavian dialect and is primarily characterized by the loss of oppositions in terms of quantity and modulation.

The corpus of recorded German loan words in the speech of Prelog is very large (about 1200), but their actual number is even larger because it is difficult to record all indirect derivatives since Germanisms fit well into the creative system of that local speech. In the adaptation of vowels from German models, a tendency can be noted for long vowels from German models to be transphonologized into vowels that are usually continuants of long vowels from Proto-Slavic, and a tendency for short vowels to be transphonologized into vowels being usually continuants of short vowels from Proto-Slavic. The features of the Bavarian consonantism are extremely numerous in the recorded replicas, and the Middle Bavarian abolition of the tense-relaxed opposition at the beginning of the word is particularly noteworthy. In the morphological adaptation of German models, the suffix *-ljin / -ljjn* stands out. Most nouns ending in *-e*, i.e. the vowel [ə], have been adapted to the Croatian E-declension. There is a considerable number of adjectives without declension and they are the only examples of unadapted replicas. A large number of verbs have also been confirmed in the corpus. Many of them have an aspect pair with the perfect-imperfect opposition and most of them belong to the Croatian 4th class of the 5th type.

Roma BONČKUTĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

VYDŪNO LIETUVIŠKUMO VAIZDINIŲ IŠTAKOS

Simono Daukanto (1793–1864) tekstai veikė XIX–XX a. pradžios lietuvių autorius, kurių kūryba savo ruožtu darė poveikį lietuvių savimonės plėtrai ir modernios visuomenės steigimui. Vydūno (tikr. Vilhelmas Storosta, 1868–1953) pirmuosiuose poetiniuose ir publicistiniuose bandymuose, ankstyvuosiuose draminiuose kūrinuose, almanache *Bendraitė* (1902) aptinkame nemažai Daukanto istorinio pasakojimo parafrazių, lietuviškumo vaizdinių ir netiesioginių citatų. Daukanto tekstai, išaugę iš Karaliaučiaus universiteto istoriografinės tradicijos, kalbos požiūriu

paremti Prūsų Lietuvos raštijos tradicija, Vydūnui buvo suprantami ir artimi tiek koncepcijų, tiek leksikos požiūriu.

Pranešime bus aptariami Vydūno ankstyvieji tekstai almanache *Bendraitė*; tiriama kaip Vydūnas, atsiremdamas į Daukanto tekstus, mokėsi viešam diskursui reikalingos raiškos, perėmė lietuviškumo vaizdinius, tautos sampratą bei galimybę kultūriškai sujungti dvi atskirtas Lietuvos. Tyrimo idėja paremta Martino Puchnerio knygos *The Written World. The Power of Stories to Shape People, History, Civilization* (2017) koncepcija.

Ramūnas ČIČELIS

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

REGIONŲ POEZIJOS DISKURSO GALIA IR RIBOS: MINDAUGO ŠVĖGŽDOS, VYTAUTO KAZIELOS, JANINOS JOVAIŠAITĖS KŪRYBA

Pranešime nagrinėjama Jonavos, Utenos ir Šiaulių regionuose kuriama poezija. Remiantis postmoderniąja Michelio Foucault diskurso teorija, bandoma atsakyti į klausimą, ar pavienių regionuose gyvenančių poetų kūrybą galima vadinti vientisu diskursu. Taip pat pranešime kalbama apie to diskurso galią bei ribas, jo reakcijas į diskurso deviacijas. Pranešimo pabaigoje išvedama, kad ne tik aptartų poetų, bet ir daugelio kitų regioninių autorių poezija, yra vadintina vienalyčiu diskursu, turinčiu savąsias taisykles, normas ir istoriją.

Ēvalds DAUGULIS

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

LATGALE'S SONG FESTIVAL REPERTOIRE

The Song and Dance Festival is a unique part of Latvian culture. Of special significance is the Latgale Region Song Festival - a component of Latvian national identity. They are characterized by the regional aspect, the purpose of the event, the participants and the repertoire. Different genres: choir music, symphonic music, wind music and traditional music. Arrangements of Latgalian folk songs. First performances. Artistic quality. *Principal conductors*. Their performance, professionalism.

Keywords: Song Festival, Latgale, repertoire, artistic quality.

Dainius ELERTAS

Klaipėdos universitetas; Lietuvos jūrų muziejus, Klaipėda, Lietuva

**KLAIPĖDOS KOMTŪRIJOS IR KLAIPĖDOS VALSČIAUS
REGIONALUMO BRUOŽAI 1500–1540 M.**

Šiauriausia Prūsijos dalis skyrėsi nuo pagrindinių šalies sričių. Tai lėmė gamtinės ir geopolitinės aplinkybės. XIII–XIV a. ir XV a. ji net pretendavo tapti savarankišku centru. Tačiau virto nuo kitų centrų nutolusiu pakraščiu. Livonijos įtampoje buvęs užkampis išsaugojo ryšius bei perėmė dalį valdymo elementų. Pradžioje nuo centro visiškai priklausomas taškas palaipsniui užsiaugino artimą ir peržengusį savo šalies ribas tolimesnį ūkinį užnugarį. Šiaurėje būta kito savo etnine sudėtimi panašaus ir gretimos Žemaitijos veikiamo regiono centro – Ragainės. XVI a. Klaipėdos ir šalia Ragainės išaugusios Tilžės santykis su Karaliaučiumi suko skirtingomis kryptimis. Tilžė stiprėjo įtraukta Nemuno tranzite Vilnius–Kaunas–Karaliaučius–Gdanskas. Klaipėdai liko kuklesnis Karaliaučiaus–Kuldygos–Rygos srautas ir galimybė gręžtis į Žemaitiją, Kuršą bei jūrą. Tilžė stiprėjo nuo priklausomumo, o Klaipėda buvo priversta brandinti sąlygas didesniai savarankiškumui. Už pirmojo Prūsijoje miesto ir pirmojo Prūsijos kunigaikštystėje miesto teisės gavusio miesto plytėjo ūkininkų bei žvejų kaimų erdvė. Jos ypatumus lėmė gamta, etninė sudėtis, kolonistų srautai, išorės spaudimo nulemtas administravimas. Tai papildomai sustiprino savitumą ir atskirtį nuo likusios šalies.

Dzintars ĒRGLIS

Institute of Latvian History, University of Latvia, Riga, Latvia

**THE CONTROL OF A COMMUNIST BEHAVIOR IN THE LATVIAN COMMUNIST
(BOLSHEVIK) PARTY / THE LATVIAN COMMUNIST PARTY: EXAMPLE OF THE
DUNDAGA DISTRICT COMMUNIST PARTY COMMITTEE (1950–1956)**

At the end of 1949, as a result of the administrative-territorial reform, 58 districts were established in the Latvian SSR, replacing its former administrative-territorial division. The Dundaga district was one of the newly established administrative-territorial entities, which had its own organization of the Latvian Communist (Bolshevik) Party (hereafter – LC(b)P); from 1952 – The Latvian Communist Party (LCP)).

The Party organization existed until liquidation of the Dundaga district in 1956, and initially it was rather small. Although in five years' period between 1950 and 1956, the number of its members went up significantly – from 117 to 236.

As a part of a control system of the communist behavior, personal cases were regularly examined for various misdemeanors committed. They included but were not limited to violations committed at workplace and in everyday (personal) life. These incidents usually resulted in the

imposition of party punishments. Communists most often were held accountable for violations of party discipline, loss of party membership cards, failure to perform official duties, mismanagement of material values, concealment of undesirable biographical facts, use of alcohol at workplace and during working hours, immoral behavior in everyday life, etc.

The following types of party punishments were imposed on the Communists: reproof, reprimand, strict reprimand, reprimand with an entry in a Party record card, strict reprimand with an entry in a Party record card, strict reprimand with a warning and an entry in a Party record card, temporary transfer (usually for one year) from a party member to a party member candidate, exclusion from the Party.

Personal cases of communist were examined in at least two stages. The approval of penalties imposed by the Party organizations was carried out by the Bureau of LC(b)P/LCP District Committee, which either approved a chosen penalty, or increased or mitigated it.

Ilona FILIPENKOVAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

KURŠIŲ NERIJOS KELIONIŲ APRAŠYMAI. SAVO IR SVETIMO KONTRASTAI 19-TO AMŽIAUS VOKIEČIŲ AUTORIAUS LUDWIGO PASSARGE KELIONIŲ APRAŠYMUOSE

Kuršių nerija 19-tame amžiuje buvo tarsi naujai atrasta žemė tiek įvairių sričių mokslininkams, tiek ir įspūdžių kelyje ieškantiems smalsiems keliautojams. Išsamiai ir įvairiapusiai to meto Kuršių neriją savo kelionių aprašymuose pristatė vokiečių mokslininkai, vienu ar kitu tikslu leidęsi į kelią; dažnas jų buvo nustebintas, tuo ką pamatydavo, sužinodavo ar patirdavo. Kelionių metu darytos pastabos vėliau buvo išleidžiamos kaip kelionių aprašymai, idant ir kiti Vokietijos gyventojai daugiau sužinotų apie jiems priklausančią provinciją. Kelionių aprašymuose randama informacijos apie gamtą ir kraštovaizdį, žmonių gyvenamąją, švenčių ir darbo erdves, kalbinius santykius tarp vietinių ir atvykėlių, labai dažnai to meto Kuršių nerijos atmosfera atvykėliams buvo svetima ir nepriimtina.

Pranešimo tikslas – aptarti, kaip Kuršių nerijos erdves iš Savo / Svetimo perspektyvos suvokė L. Passarge bei kokie matyti ar išgyventi vaizdai padarė autoriui didžiausią įspūdį, koks santykis buvo tarp realybės ir jo suvoktos tikrovės. Kūrinių analizei remtasi imagologijos teorine prieiga.

Pagrindinės sąvokos: imagologija, kelionių aprašymai, suvokimas, Savas / Svetimas, Kito paveikslas.

Justīne FIŠĒRE

University of Latvia; Museum of the History of Riga and Navigation, Riga, Latvia

**CHANGES IN THE SAINTS CULT OF RIGA SMALL GUILD ARTISANS EVERYDAY
LIFE FROM THE SECOND HALF OF THE 14TH CENTURY
TO THE FIRST HALF OF THE 17TH CENTURY**

The report will analyse the cult of Saints in the traditions of the Riga Small Guild craftsmen's organisation groups (*Cunfts*) and cult changes under the influence of political, economical, religious and social factors. The aim of the work is to analyse how the cult of Saints has changed over time from its original, medieval idea to the worldviews of the early modern times.

The first craftsmen forms of organisation in the German lands began to form in the 12th century, that's why, when Germans (including craftsmen) arrived to the newly made city of Riga in the early 13th century to live independently, they were already familiar with corporate forms of craft society. After they moved to Riga, they continued to live according to the model of German cities. The first Riga Small Guild artisans (*Cunft*) are officially registered in the second half of the 14th century, when in 1360 the city council approved the statutes of the goldsmiths.

The craftsmen of the Riga Small Guild represented the traditions of medieval Catholic Europe, where one of the most characteristic features was the cult of the Saints. Each craft had its own Saint as guardian. Altars and other cult object (*Vikarie*) were made for the Saint guardian in the city churches and religious rituals prescribed in the canon of the Catholic Church were performed. However, the cult of Saints was not only related to the spiritual life of the organization, it also had an important role in everyday life. For example, the texts of the official documents of the artisans also indicate various types of violations and their atone, which is determined as a wax donation to the altar of the Saint guardian.

Significant changes were observed during the Reformation, when the Reformation movement spread rapidly in the craft society. The former Catholic traditions were changed to adapt to the new Lutheran teaching. Saints were renounced in the society. Altars as well as all the ritual objects, relics, etc., were destroyed in the Iconoclasm (1524). However, artisans preserved the image of the saints by transforming them into their emblematic, where they were depicted even until the beginning of the 20th century.

Danguolė GAUDINSKAITĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

ETNIŠKUMO APRAIŠKOS LIETUVIŲ KALBOS VARDAŽODINIUOSE ASMENŲ PAVADINIMUOSE

Pagrindinė ir žmogui svarbiausia komunikacijos forma yra kalba. Etniškumui kalba yra vienas iš jo kriterijų. Kalba yra reikšmingas žinių apie žmonių grupės mąstymo būdą, pasaulėvaizdį arba kosmologiją ir kasdienį pasaulį šaltinis. Kiekviena tauta turi pamatinių arba likiminių tekstų. Tekstų, kuriuose tauta mato save pačią ir kitus. Lietuviams tokį tekstą yra atstojusi kalba, svarbi kultūrinei tapatybei, identiteto vystymuisi (Čepaitienė 2013, 335–336).

Pranešimo tikslas – apžvelgti lietuvių kalbos sinimiškus bendrašaknius vardažodinius asmenis pavadinančius darinius lietuvių etniškumo aspektu.

Pranešimo objektas – *LKŽe*, *LKŽ* rasti vardažodiniai asmenų pavadinimai, įvardijantys ar susiję su lietuvių etniškumui svarbiomis realijomis (išrinkti 835 bendrašakniai vardažodiniai asmenų pavadinimų dariniai, iš kurių sudarytos 338 DS (DV) eilės). Didžiausią darinių dalį (51 proc. visų darinių) sudaro priesagų vediniai, šiek tiek mažiau yra dūrinių (41 proc. visų darinių), nedidelė dalis tenka galūnių (6 proc.) ir priešdėlių vediniams (2 proc.), pavyzdžiui, DV eilė *turgininkas* „kas turguje pardavinėja, prekybininkas, prekiautojas“ / *turginykas* „kas turguje buvęs ar į turgų vyksta“ (: *turgus*) sudaro priesagų *-ininkas* ir *-inykas* variantai, turintys labai panašią leksinę reikšmę; leksine reikšme „kubilų dirbėjas; kubilų pardavėjas“ sinonimiški priesagų ir galūnės vediniai bei dūrinys *kubilninkas 1 / kubilnykas 1 – kubilius – kubildarys* (: *kubilas*).

Analizuojant surinktą medžiagą pastebėta, kad etniškumo apraiškų galima rasti vardažodinės ypatybės turėtojų pavadinimų, asmenų pavadinimų pagal profesiją, pavadinimų pagal kilmę bei priklausymą (asmenų pavadinimų pagal jų kilimo bei gyvenamąją vietą; vaikų pavadinimų pagal jų tėvus), pavadinimų pagal lyties skirtumą, kuopinių pavadinimų darybos kategorijose, nes į jas įeina dariniai, pavadinantys tam tikras gyvenimo realijas, kuriomis kuriamas tautos vaizdas, lietuvių gyvenimui būdingi reiškiniai. Ryškėja tam tikros opozicijos *tarminis – bendrinis*, *miestas – kaimas*, *savas – svetimas* (*rusas*, *čigonas*), „aukštas“ – „žemas“ ir pan., kurias atskleisti padeda išrinktų asmenų pavadinimų DS vartojimo teritorija (iš leksinės vartojimo aplinkos pavyzdžių matyti, kad tam tikrą žodį vartoja vienas regionas, ar visa Lietuva), aplinka, t. y. žmonės. Kalba, jos išraiška per DS (DV) padeda parodyti savitą lietuvių būdą, tautos vaizdą, atskleidžiamą ir per tapatybę.

Literatūra

LKŽ, 1–20 – *Lietuvių kalbos žodynas*. T. 1–20. Vilnius, 1968–2002.

LKŽe – *Lietuvių kalbos žodynas* (1941–2002) [elektroninis variantas]. T. 1–20. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005 [prieiga internete: <www.lkz.lt/>, žiūrėta 2019-01-07–2020-10-15].

Čepaitienė 2013 – Auksuolė Čepaitienė, *Gyvenimo etnografija: vietos, struktūros ir laikas*, Vilnius: LII leidykla.

Miroslav HUŤKA, Ivana PONDELÍKOVÁ

Catholic University in Ružomberok, Ružomberok; Matej Bel University, Banská Bystrica, Slovakia

**THE SPIŠ DISTRICT OF THE AUGUSTINIAN ORDER IN THE MIDDLE AGES -
A REGIONAL UNIQUENESS OR AN ATTEMPT TO REFORM?**

The begging Augustinian order was one of the less widespread in the medieval Hungary. In the territory of Upper Hungary; today's Slovakia, they had only four monasteries: in Bardejov, in Veľký Šariš, in Hrabkov and in Spišské Podhradie. These monastic houses were at the end of the 15th century joined into the so-called Spiš district with the head of their own vicar. The peculiarity of the Spiš district is that only one monastery, in Spišské Podhradie, was located in the historical territory of Spiš. The other three were located in a region of Šariš. Was this anomaly due to ignorance or other reasons? There were seven such districts in the whole of Hungary. At the end of the 15th century, in the Augustinian order the reform tendencies culminated, which manifested itself in stricter compliance with the Regulation of St. Augustine. This greater strictness was to be controlled, which was urged in particular by the center of the order in Italy and called on the representatives of the Hungarian province to increase control over the monasteries. Is this one of the reasons for the formation of this regional group of Augustinian monasteries in the Middle Ages, or are there more reasons? These monasteries communicated with each other or were closed communities. When did this district actually originate and when did it expire? It seems that with the reformation, the monasteries had run into serious problems, reinforced by the war of the Hungarian throne between Ferdinand Habsburg and Ján Zápoľský after 1526. These circumstances created a difficult situation, since the middle of the 16th century there was no Augustinian monastery and no district.

Aleksandrs IVANOVŠ

Daugavpils University; Rēzekne Academy of Technologies, Latvia

**LATGALE CONGRESS (1917): HISTORICAL REMEMBRANCE AND
HISTORIOGRAPHIC DISCOURSE**

The paper is devoted to the one of the most significant facts in the modern history of Latvia, namely the so-called Latgale Congress, held in Rēzekne from 26 to 27 April (9–10 May according to the Gregorian Calendar) 1917, which declared the merging of Daugavpils, Rēzekne, and Ludza

Districts of Vitebsk Province with Kurland (Kurzeme) and the Latvian part of Livland (Vidzeme), thus fostering the further integrity of the Republic of Latvia.

The paper examines the process of forming of historical notions related to the Congress, as well as to its significance and role in modern history of Latvia. A special emphasis is put on the interplay between historical remembrance (as reflected in memoirs and popular essays written by the participants of the Congress and its contemporaries) and professional academic historiography, which since the 1930s and up to now seems to be especially receptive to interpretations and evaluations provided by the authors of the narrative historical sources.

Meanwhile, many valuable historical sources – first and foremost documentary sources (archival records) – have been actually ignored or underestimated in historical research. The paper shows how these archival sources preserved at the National Historical Archives of Belarus might change or adjust some well-known historiographic stereotypes related to the Congress. Nevertheless, it is doubtful whether these archival records can transform the traditional historiographic discourse, which is deeply rooted in the Latvian national tradition of historical remembrance.

Dalia JAKAITĒ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

GIBAIČIŲ SODŽIUS IR KAIMO ŽMOGAUS LAIKYSENA KAIP „MANO SIELOS“ VIETA PRANCIŠKAUS VASILIAUSKO RELIGINĖJE PUBLICISTIKOJE IR ATSIMINIMUOSE

Šio pranešimo tema suvokiama kaip istoriškai platesnės tematikos dalis. Tai yra XIX–XXI a. Šiaulių krašto dvasininkai rašytojai, jų vieta lietuvių kultūros istorijoje. Šiam pranešimui pasirinktas Pranciškus Vasiliauskas (1871–1955) – vienas iš nedaugelio tų dvasininkų, kurių raštuose regionalumo aspektas užima ypač svarbią vietą. Vasiliausko vartojama „gyvenamos vietos“ ir kitos sąvokos, didelis dėmesys laiko ir vietos apibrėžtai kasdienybei – paskata metodologijai rinktis socialinę fenomenologiją, jai priklausančių gyvenamojo pasaulio, socialinio veiksmo ir kitas sąvokas, tuo pat metu neapeinant ir sąmonės intencionalumo, patirties, kitų fenomenologijos sąvokų. Pranešimo pagrindinis šaltinis – 1943 m. Čikagoje išleista knyga „Mano sielos atgarsiai“, kurią sudaro religinė publicistika ir religinio-etnografinio intencionalumo turintys atsiminimai. Vasiliausko knyga – bandymas parašyti religinę „tipiško“ XIX a. pabaigos Lietuvos kaimo istoriją, kurioje Gibaičiai ir jo apylinkės (į jas patenka ir Šiauliai) iškyla kaip subjektyviu ir objektyviu naratyvu pagrįsta sodžiaus reprezentacija, rodanti konkrečios vietos ir konkretaus laiko reikšmę rašančiojo sąmonėje. Gibaičių kaimo vaizdas ryškėja iš jo geografinės vietos, metonimiškai suvokiamos gamtos, papročių, konkrečių asmenų ir jų pavardžių, darbo ir kitų veiksmų, socialinių sluoksnių, šventinių ir kasdinių papročių aprašymo. Laiko ir vietos realijomis perteiktas kasdienis

gyvenamasis pasaulis iškyla kaip tam tikra sielos forma, įgaunanti liaudies pamaldumo bruožų. Ne vienu atveju būdamas modernus, Vasiliauskas pasižymi ir liaudiškai konservatyviu (palyginti su kitais amžininkais kunigais) požiūriu į religinę, nacionalinę, socialinę ir kitą asmens tapatybę. Pranešime keliami Vasiliauskui būdingos sielos „lietuviškumo“, „natūralios“ krikščioniškos pasaulėžiūros, Bažnyčios vaidmens kaimo žmogaus gyvenime sampratos probleminiai klausimai.

Liudas JOVAIŠA

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

BUVĘ JĖZUITAI ŠIAULIŲ KRAŠTE XVIII A. PABAIGOJE

1773 m. rudenį Abiejų Tautų Respublikoje liovėsi gyvavusi popiežiaus Klemenso XIV panaikinta Jėzaus Draugija. Tuomet Žemaitijoje likviduotos Kražių ir Pašiaušės jėzuitų kolegijos; jų (taip pat ir kitų jėzuitų namų) gyventojai pamažu išsisklaidė. Susekti į pasaulį grįžusių brolių jėzuitų pėdsakus praktiškai neįmanoma, tačiau ryškesni ar blankesni didelės dalies tėvų jėzuitų profiliai įžiūrimi edukacijos ir pastoracijos istorijos šaltiniuose. Iš jų matyti, kad didžiuma kunigų jėzuitai arba liko darbuotis suvalstybtose mokyklose, arba tapo parapišės sielovados darbininkais.

Pastarosios grupės atstovai XVIII a. pabaigoje sudarė reikšmingą Šiaulių krašto diecezinės dvasininkijos dalį – buvę jėzuitai ilgiau ar trumpiau administravo Šiaulių, Žagarės, Joniškio, Lygumų, Šeduvos, Kelmės, Kurtuvėnų parapijas. Kaip buvę jėzuitai gavo šias pareigas? Iš kur jie buvo kilę ir atvykę? Ar palaikė kokius nors neformalius tarpusavio ryšius? Kokį pėdsaką paliko administruotų parapijų istorijoje? Atsakymų į šiuos bei kitus klausimus ir bus ieškoma pranešime.

Darius JUODIS

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Vilnius, Lietuva

KARO LAUKIMO NUOTAIKOS LIETUVOJE 1940–1941 M.

1941 m. birželio 22 d. prasidėjo Vokietijos-Sovietų Sąjungos karas. Jau jo pirmąją dieną prasidėjo karo veiksmai Lietuvos teritorijoje, bet daliai vietos gyventojų tai netapo netikėtumu. Įvairūs gandai apie artėjantį ir neišvengiamą karinį konfliktą sklido nuo 1940 m. rudens. Kaip parodė tolesni įvykiai, vieni gandai buvo visiškai nepagrįsti, iškreipti, nutolę nuo realybės, o kiti rėmėsi realia faktų analize ar logišku mąstymu. Pranešime bus stengiamasi atskleisti labiausiai paplitusias karo laukimo nuotaikas tarp regiono gyventojų tuo laiku. Kokio maždaug įvykių scenarijaus galėjo laukti įvairių grupių žmonės? Ruošiant šį darbą remiamasi ne memuarine literatūra, kuri gali iškreiptai atspindėti praėjusio laiko nuotaikas, nes prisiminimai dažniausiai rašyti praėjus dešimtmečiams nuo minimų įvykių. Darbe daugiausiai nagrinėjama 1940–1941 m.

dokumentinė medžiaga, kaip antai įvairių žmonių dienoraščiai, sovietinės Lietuvos valdžios įstaigų dokumentai ir pan. Taip pat atkreipiamas dėmesys į sovietų valdžios viešai skleidžiama informaciją apie galimą karą, į jos propaguojamą savotišką gyventojų nuraminimo dėl karo negalimumo elgseną. Taip pat pranešime daromos prielaidos ar 1940–1941 m. gyventojų mąstysena galėjo daryti įtaką jau po Antrojo pasaulinio karo pabaigos vėl intensyviais sklidusioms Trečiojo pasaulinio karo laukimo nuotaikoms Lietuvoje.

Gražina KADŽYTĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius, Lietuva

RADVILIŠKIO KRAŠTO RINKĖJŲ TALKA LIETUVIŲ TAUTOSAKOS ARCHYVUI

LR Seimui paskelbus 2021-uosius Lietuvos archyvų metais, yra proga pristatyti Lietuvių tautosakos archyvą, šiuo metu priklausantį Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui (LLTI) Vilniuje. Nuo 1907 m. Lietuvių mokslo draugijai (LMD) Vilniuje ir nuo 1935 m. Lietuvių tautosakos archyvui (LTA) Kaune iki šiol archyvui talkina visos Lietuvos tautosakos rinkėjai, tarp jų – ir radviliškėnai.

Visų pirma lenkiame galvą muziejininkui ir fotografui Baliui Buračui [1897-1972], kurio didžioji darbo dalis priklauso M. K. Čiurlionio muziejui Kaune, kai kas saugoma Šiaulių fotografijos muziejuje, o dalis sūnėno akad. Antano Buračo dėka atiteko ir LLTI. Tarp Tautosakos archyvo talkininkų randame iškilių šio krašto asmenybių, kaip antai – pedagogą Marceliną Šikšnį-Šiaulėniškį, bibliografą Vladą Žuką ir kt. XX a. pradžioje aktyviai tautosaką rinko Šiaulėnų, Šeduvos, Baisogalos ir kitų Radviliškio krašto vietovių mokytojai, gimnazistai, ūkininkai, netgi kariai tarnavę Šiaulių III divizijos ryšių kuopoje. Šalia kitų, tautosakos rinkimo talką aktyvinančių veiksmų labai svarbi Šiaulių kraštotyros draugijos [1927–1940] įtaka. Antai 3 pluoštų rinkinyje LTR 293 atsiųstame iš Šiaulių Tautosakos centro dėmesį patraukia istoriškai lokalizuotos tautosakos tekstai: *Pašušvio senelio Šemetos daina* [282] bei apdainuojamos Radviškio, Joniškio, Kriūkų bažnyčios, jų klebonų svetingumas, veiklumas, ūkiškumas, matyt, buvę konfratūrų kunigų šventiniai sveikinimai tam tikromis progomis, kuriuos pasigavę bažnyčių choristai netrukdamo paversti dainomis. Ypatingas XX a. antrosios pusės tautosakos rinkėjas buvo Vadaktų parapijos klebonas kun. Antanas Valantinas [1916–2004]. Jo sukaupta rinkinių kolekcija suteikia teisę vadintis antruoju po sūduvio Jurgio Dovydaičio iškiliausiu archyvo talkininku. Vien tik iš radviliškėnų pateiktos tautosakos yra sudaręs 84 stambius rinkinius.

Tad iš daugiau kaip 200 turimų ir vis dar gaunamų iš Radviliškio rajono gimnazistų, jaunųjų filologų konkursų dalyvių tautosakos rinkinių galime išskaityti, kas čia buvo dainuota, pasakota, kokie žmonės išsaugojo šį svarbų tautos atminties paveldą. Dalį Tautosakos archyvo jau galima rasti

skaitmeninėse laikmenose [www.llti.lt/duomenynas ir FB], taip pat – pagal geografines nuorodas *Lietuvių liaudies dainyne* [LLD] ir kituose LLTI mokslininkų rengiamuose šaltinių sąvaduose.

Mārtiņš KAPRĀNS

Institute of Latvian History, University of Latvia, Riga, Latvia

COLLABORATION AND RESISTANCE DURING THE SECOND WORLD WAR IN LATVIAN SOCIAL MEMORY

This paper focuses on the perception of resistance and collaboration during the WWII in contemporary Latvian society. The WWII remains the hottest issue in Latvian social memory for it is still able to evoke salient tensions and juxtapose different opinion groups. The core of these controversies is composed of collaboration and resistance motifs that direct the social representation of both Soviet and Nazi occupation. These motifs are used for political goals in order to heroize or stigmatize particular historical actors as well as different mnemonic communities. However, social memory is not only a static, but also dynamic phenomenon that is enabled and constrained by social and political changes in society (Olick 1999). Hence one may expect that attitude towards the WWII in general and collaboration and resistance in particular have also changed in Latvia over the time. To test this assumption the paper explores various survey data about Latvians' attitude towards different expressions of collaboration and resistance during the WWII. The survey data are collected over the last 10 year through nationally representative opinion polls. The analysis demonstrates how a fractured and pluralistic pattern has persistently emerged in the Latvian social memory vis-à-vis the WWII. Simultaneously, these data also suggest that social forgetting is the major force that ensures the mnemonic dynamics. Collective amnesia also increases polarization among opinion groups that support either pro-Soviet or holistic attitude towards collaboration and resistance.

Uldis KRĒSLIŅŠ

Institute of Latvian History, University of Latvia, Riga, Latvia

LATVIA AS A GEOPOLITICAL FACTOR AND PARTNER IN THE EUROPEAN AND THE US POLITICAL SECURITY SYSTEM IN THE EARLY 1920S

For Latvia, as well as for other new states that separated from the Russian Empire as a result of the First World War, national security was the primary necessity of the country's existence. An important factor in national security was also the country's internal political security against both political forces threatening the existing state polity and the influence of foreign agents. In Latvia's case, these threats were exacerbated by its geopolitical position – a direct border with Soviet Russia –, which made Latvia both an outpost of Western democracies against aggressive foreign

policy claims of Soviet Russia and a protective barrier against the spread of the communist movement. The solution of these tasks required the cooperation of the Latvia's security services with the security services of other countries, at least in the field of information exchange. The aim of the study is to mark Latvia's role and place in the political security system of Europe and the United States, focusing, in this case, on Latvia's relations in the field of political security with three Western democracies – Great Britain, the United States and Germany.

Salvijus KULEVIČIUS

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

IŠ VĖJO MALŪNŲ BUITIES: ODĖ VĖJUI. KELETAS ETNOGRAFINIŲ VAIZDŲ

Vieniši lygumų milžinai, vėją tramdantys galiūnai, velnių buveinės... Tokiais ir panašiais vaizdiniais apipinti senieji Lietuvos vėjo malūnai. Pasidavę jų galiai užsimirštame, kad šie vaizdiniai yra mūsų dienų kūriniai, atsiradę sulig pačių malūnų mirtimi (ar kai baigėsi vienas iš jų gyvavimo etapų), kai jie nustojo tarnauti ūkiui ir pramonei, tam kam ir buvo sutverti. Šie naujadarai mums tapo tikresniais ir natūresniais už senąją malūnų būtį – įtikėjome jais, regis, kad būtent taip viskas ir buvo.

Pranešime siūloma atsigręžti į laikus, kai vėjo malūnai dar tebebuvo būtinas ir įprastas agrarinės būties elementas. Rekonstruojama vėjo malūnų kasdienybė, gvildenant malūnų statybos ir sklaidos, vykimo į malūną ir laukimo temas. Atskaitos tašku ar pagrindiniu veikėju pasirenkamas vėjas, kuris ne tik lėmė malūnų architektūrą, geografiją, bet ir formavo su malūnais susijusius papročius. Tyrimas atskleidžia ir akcentuoja žmogaus valiai nepaklūstančio, tačiau vėjo malūnais bandomo sutramdyti, vėjo svarbą reiškiniui. Susidaro įspūdis, kad šis veiksnys malūnų istoriografijoje ir tyrimuose liko ko ne paraštėse, paslėptu už technologinių sąvokų ir romantizuotų tradicijų, užgožtu jų, nors jam priderėtų pagrindinis ar bent jau gerokai svarbesnis vaidmuo.

Tyrimui pasitelkti Pasvalio krašto žmonių atsiminimai (sątytinė istorija), išklaudyti ir užrašyti 2017 m. Pasvalio krašto muziejaus ir Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto organizuotos ekspedicijos metu.

Regina KVAŠYTĖ

Vilnius University Šiauliai Academy, Šiauliai, Lithuania

THE SIGNS OF LITHUANIANNES IN CANADA: NAMES OF NATIONAL REALIA

At various times, quite many Lithuanians settled in Canada, a multi-cultural country; first of all, the biggest cities – Toronto, Winnipeg – were inhabited by Lithuanian emigrants. Lithuanian emigration to Canada started in around 1900, and became especially active after the Second World War. Communities are formed in the locations of condensed habitation of some nationalities. Various activities are carried out there: events, church services, commemorations are held, radio programmes broadcasted (if possible, even TV programmes), newspapers and books are published. All this provide conditions for the usage of language, not only in personal (family) communication, but also for the public needs of the society. It is natural that some linguistic signs appear in public spaces.

People who moved to Canada from Lithuania, wishing to retain their identity and perpetuate cultural memory, put efforts to name newly-established organisations, publications, celebrations etc. by Lithuanian names of realia.

The aim of the research is to find out what national realia names are used in entitlements of organizations of Lithuanian Canadians. The major source of the research is The Lithuanian Canadian Community's encyclopedic edition *Kanados lietuvių organizacijų žinynas* [A Catalogue of Organisations of Lithuanian Canadians] (2002) and newspaper *Tėviškės žiburiai* [The Lights of Homeland].

Common words (equivalentless lexis) naming national, both cultural and historical, realia were chosen as symbolical entitlements of some organizations; these words raise associations with motherland, reflect its national identity. Semantics groups of names of national realia: music instruments (*Birbynė* – a youth folk music ensemble in Toronto); folk dances (*Gyvataras* – a folk dance group in Hamilton); songs (*Sutartinė* – a song ensemble in Toronto); historical and ethnographical realia (*Litas* – a credit union in Montreal; *Vytis* – sports club in Toronto; *Romuva* – (organisation of scouts) etc.

Certain Lithuanian national realia are to be found in logos and other symbols of organizations, therefore we can claim that both the same realia and their names are attributes of national self-expression. This is particularly important for Lithuanians living outside their motherland.

Jolita LUKŠYTĒ

Latvijas universitetas, Ryga, Latvija

**LATVIŠKOS EROTIKOS SPECIFIKA: NUO TRADICINIO DROVAUS
„TARP EILUČIŲ“ IKI (POST/PSEUDO) FEMINISTINIŲ EKSPERIMENTŲ IR
KOMERCINIŲ PROJEKTŲ ŠIUOLAIKINIULOSE MOTERŲ TEKSTULOSE**

Tradicinėje latvių literatūroje erotikos beveik nėra – kaip įdomesnius galima minėti Janio Jaunsudrabinio (*Jānis Jaunsudrabiņš*), Reginos Ezeros (*Regīna Ezera*) tekstus, Aspazijos ir Aleksandro Čako (*Aleksandrs Čaks*) poeziją etc. XX a pabaigoje situacija pasikeitė – Laima Muktupavela-Kota (*Laima Muktupāvela-Kota*), Dacė Rukšanė (*Dace Rukšāne*), Inga Abelė (*Inga Ābele*), Nuora Ikstena (*Nora Ikstena*), Ieva Symanė (*Ieva Sīmane*), Gundega Repšė (*Gundega Repše*) ima transformuoti moteriškumo sampratą literatūroje. Aktualizuojama ir erotikos tema. Ypač suaktyvėjo debutantės – Inguna Dimantė (*Inguna Dimante*) romanuose „Pilnaties nakties žiedas“ (*Pilnmēness nakts zieds*), „Kita mergina arba Sena vestuvių naktis“ (*Cita meitene jeb Senā kāzu nakts*), „Du džokeriai ir paparčio žiedas“ (*Divi džokeri un papardes zieds*) į aštraus siužeto vingius įterpia erotines scenas Po E. L. Džeims (*James*) knygų „Penkiasdešimt pilkų atspalvių“ komercinės sėkmės Latvijoje prasidėjo erotinės literatūros epidemija. Nuo atsargių aistringų scenų iki skandalingų atvirų ir šokiruojančių pornografijos scenų. Karinos Račko (*Karīna Račko*) erotinių romanų trilogija „Sugadinta“ (*Samaitāta*), „Dangus pelnuose“ (*Debesis pelnos*) ir „Suplėšyti nėriniai“ (*Saplēstās mežģīnes*) 2019 m. tapo Latvijoje perkamiausiomis ir socialiniuose tinkluose labiausiai aptarinėjamos knygomis.

Vladislavs MALAHOVSKIS

Rēzekne Academy of Technologies, Rēzekne, Latvia

**DISCOURSES ON THE CONCEPT OF THE MONUMENT “UNITED FOR LATVIA”
IN LATGALIAN PRESS (THE 1920S AND 1930S)**

The monument “United for Latvia”, unveiled in the centre of Rēzekne in 1939, is dedicated to the participants of the Latvian War of Independence (1918–1920.), who took part in the liberation of Latgale from the Bolsheviks. In a broader sense, it symbolizes the whole Latgale, the liberation of the people from foreign powers, as well as the unity of Latgale with the rest of Latvia. Nowadays, the monument is a signature of Latgale, its image is widely used in booklets, souvenirs, on the covers of books and brochures, in advertisements, etc. Despite the significance and popularity of the monument, its history has been little studied. Before the monument was erected, there was a series of discourses on its concept in Latgalian press. The aim of the research is to identify in the course of the exploration of Latgalian press publications the direction of the public opinion in the 1920s and 1930s on the discourses of what should be the ideological and visual appearance of the monument

of the liberation of Latgale and its unification with the rest of Latvia. The study is based on the historical approach to discourse and qualitative, comparative analysis of information. The study examines two topics of discourse: the choice of the monument site and the type of the monument; the ideological and visual solution of the monument.

Algytė MERKELIENĖ

Lietuvos teatro ir muzikos akademijos Klaipėdos fakultetas, Klaipėda, Lietuva

SKUDUČIAVIMO REGIONIŠKUMAS IR SKLAIDA

Vertinant skudučiavimo kultūros raidą istoriniu bei kultūrologiniu požiūriu, galima teigti, kad ji iš lokaliai apribotos prigimtinės aplinkos perėjo į gerokai platesnį visos Lietuvos kultūrinį lauką. Iš buitinio ir apeiginio suaugusiųjų pasaulio valingai perkelta į vaikų bei jaunimo aplinką ji nenutrūkstamai egzistuoja iki šiol.

Pasikeitus sociokultūrinei aplinkai, vykstant švietimo reformai – tautinės mokyklos kūrimui, kinta ir išsiplėčia geografinės skudučiavimo ribos. Iki XX a. skudučiavimo kultūra, gyvavusi konkrečioje lokalinėje zonoje (Šiaurės Rytų Aukštaitijoje), 3-ajame dešimtmetyje paplinta visoje Lietuvos teritorijoje. Randasi vis daugiau muzikuojančių ne kaimo, o miesto aplinkoje. XX a. pradžioje jau galima užčiuopti ir organizuotos skudučiavimo edukacijos pradmenis. Jau XX a. 4-ajame dešimtmetyje visoje Lietuvoje į muzikos mokymo programas mokyklose įtrauktas skudučiavimas, neišnyko ir sovietiniu laikotarpiu. Skudučiavimo edukacija vyko tiek bendrojo lavinimo mokyklose, tiek aukštojo mokslo įstaigose, tiek ir folkloro kolektyvuose.

Skudučiavimas gyvuoja organizuotame kultūros vyksme: koncertinėse estradose, Dainų šventėse, festivaliuose ir kt. Ypatingą masiškumą reiškiny pasiekė 1950 m. ir vėliau, skudutininkams pradėjus dalyvauti Dainų šventėse. Skudučiavimo pokyčiams ir sklaidai labai daug lėmė išskirtinių asmenybių – A. Sabaliausko, S. Paliulio, J. Švedo, A. Vyžinto, E. Balčyčio ir kitų – sąmoninga ir orientuota veikla bei gebėjimas pritaikyti šį paprastą instrumentą prie moderniosios kultūros poreikių ir prie XX–XXI a. istorinių perturbacijų. Tie patys veiksniai, tikėtina, lems ir skudučiavimo kultūros tęstinumą.

Domantas MILIUS

Kauno technologijos universitetas, Kaunas, Lietuva

**DAINOS ŽANRAS BALIO DVARIONO KINO FILMŲ
„KOL NEVĖLU“ IR „MARYTĖ“ MUZIKOJE**

Istoriškai sudėtingais lietuvių muzikinei kultūrai metais, XX a. 5 bei 6-ajame dešimtmetyje, pastebimas akivaizdus lietuvių liaudies dainos žanro kino filmų muzikoje suintensyvėjimas: vienas po kito kuriami nauji filmai, kuriuose girdime lietuvių kompozitorių sukurtų „lietuvių liaudies“ dainų. Kiekviena tokia daina turi savo istoriją, paženklintą ideologinių svarstymų bei kūrybinių kompromisų, todėl to meto stiliaus ženklų galima ieškoti kiekvienoje iš jų. Ypač išraiškingai jie atsiskleidžia nagrinėjant Balio Dvariono sukurtas dainas kino filmams „Kol nevėlu“ bei „Marytė“.

Kaip to meto ženklas traktuotina ir pati muzikos stilistika, forma, melodija, tempas ir dainos atlikimo paskirtis bei kontekstas bendrojoje filmo dramaturgijoje. Dainos kino filmams tęsia romantizmo tradiciją, jų muzikos kalba iš esmės romantinė, jose jaučiama rusų kompozitorių įtaka, kuri tuo laikotarpiu sovietų ideologų buvo itin pageidaujama. Gausu ryškių, įsimenančių melodijų, vyrauja homofonija, muzikoje persipina herojinis ir lyrinis pradai, – visa tai siejasi su viešai propaguojama socrealizmo stilistika. Tačiau dauguma šių komponentų traktuotini ir kaip paties kompozitoriaus stiliaus ženklai.

Visuotinai deklaruojamas „liaudžiai suprantamos“ muzikos poreikis, daugelio kompozitorių kompensuojamas liaudies melodijų citavimu, Baliui Dvarionui nesukėlė jokių kūrybinių problemų. Kompozitoriaus muzikos stilius iš esmės yra romantinis ir gausiai grindžiamas lietuvių liaudies muzikos intonacijomis. Tai atsispindi dainų kino filmams muzikoje, kaip ir kiti kompozitoriaus stiliaus bruožai: melodingumas, kaleidoskopiškumas, epizodiškumas ir puikus orkestro spalvų išmanymas.

Įdomu giliau pažvelgti į dainos žanrą Balio Dvariono kino muzikoje ir jos įtaką bendrojoje kino filmų dramaturgijoje.

Auksė NOREIKAITĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

SKABAPUTROS REIKŠMĖ PALATVIJO SOCIOKULTŪRINĖJE ERDVĖJE

Remiantis 2008–2019 m. keliais etapais surinkta empirine medžiaga iš 10 savivaldybių Lietuvos ir Latvijos pasienyje, taip pat Lietuvos ir Latvijos XIX pab. – XXI a. pr. spaudos analize, pranešime bus analizuojama latviško patiekalo skabaputros reikšmė palatvijo sociokultūrinėje erdvėje.

Palatvijoje skabaputra plačiau paplito XIX a. pab. Tyrimu nustatyta, kad XIX a. pab. – XXI a. pr. laikotarpiu šiame areale patiekalas atliko kelias funkcijas: 1) etninio riboženklį; 2) regioninio riboženklį; 3) socialinio riboženklį ir 4) etninės jungties.

Išsiaiškinta, kad palatvijo lietuviai šį valgį dėl specifinės receptūros vertino nevienareikšmiškai – skanu *vs* šlykštu. Tarpetniniuose santykiuose, kai kuriose pasienio vietovėse, patiekalas pasitelktas kuriant latvių pravardes. Galima pastebėti, kad skabaputra vieniems gyventojams tapo etniniu riboženklį, atskiriančiu lietuvių ir latvių tautas, kitiems – regioniniu riboženklį, kuris yra vienas svarbiausių palatvijo gyventojų savitumo ženklų.

Pastebėta, kad skabaputra turėjo ir socialinio riboženklį reikšmę. Lietuvių samdiniams, tarnaujantiems tiek pas Lietuvos latvius, tiek pas ūkininkus Latvijoje, patiekiami „surūgusi“ kruopų košė/sriuba galėjo reikšti tam tikrą pažeminimą dėl socialinio statuso, todėl ji galėjo įgauti neigiamą atspalvį. Vis dėlto skonis yra išlavinamas ir ilgainiui kinta, ypač jei patiekalas priklauso aukštesnio socialinio statuso grupės kultūrai. Didžiojoje palatvijo dalyje latvių etninės grupės atstovai užėmė aukštesnę padėtį socialinėje hierarchijoje ir dalis lietuvių mėgdžiojo jų kultūros bruožus. Taigi, skabaputros vartojimas galėtų būti vertinamas ir kaip dalies lietuvių siekis pakeisti savo socialinį statusą.

Ilgainiui skabaputra kai kuriems virto įprastu valgiu, netgi neatskiriama lietuviškos kultūros dalimi ir nebesieta su latvių kultūra. Kai kuriose Lietuvos ir Latvijos pasienio vietovėse skabaputros vartojimas buvo tarsi vietinės bendruomenės solidarumo požymis, o pats patiekalas atliko jau nebe riboženklį funkciją, bet jungties, kuri padeda palaikyti tarpusavio dialogą ir formuoti bendrą sociokultūrinę erdvę.

Taigi skabaputrą galėtume vadinti palatvijo regionui būdingu patiekalu, tačiau jis šiandien vartojamas jau retai. Skabaputros gamtinio tradicijos nykimas sutampa su asimiliacijos procesais, kurie Lietuvos ir Latvijos paribyje itin suaktyvėjo sovietmečiu, taip pat su Lietuvos latvių bendruomenės kultūrinės įtakos sumažėjimu bei mitybos įpročių kaita.

Ieva OSE

Institute of Latvian History, University of Latvia, Riga, Latvia

SOME REMARKS ON IMPORTED *BARTMANN* JUGS IN NORTH-EASTERN LATVIA IN THE 16TH–17TH CENTURIES

The so-called *Bartmann* jug is one of the typical forms of the German stoneware which was produced in the pottery workshops situated near the Rhine River – especially in the Cologne region during the 16th and 17th centuries. This tableware has a characteristic decoration – an expressive bearded man face application on the neck of the jug. Just like other items of the German stoneware, also *Bartmann* jugs were widely exported. Some dozens of these tableware fragments have been

found in course of the archeological excavations in Riga and in some post-medieval castles near the lower reaches of the Daugava River and Gauja River. However, elsewhere in the territory of Latvia in the archaeologically excavated castles and cities the import of *Bartmann* jugs has not been found so far. Using Latvian finds and foreign parallels the paper will briefly describe the development of the shape of these vessels and changes of the bearded face mask, as well give approximately date and places of production. The collections of archeological ceramics stored in Latvian museums allow some conclusions about the trade routes and distribution of German stoneware in the territory of Latvia and neighbor countries during the 16th–17th centuries.

Juozas PABRĒŽA

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

JURGIS AMBRAZIEJUS PABRĒŽA – ŽEMAIČIŲ BENDRINĖS RAŠOMOSIOS KALBOS KŪRĖJAS

Jurgiui Ambrazijei Pabrėžai tenka ypatinga vieta, kuriant, puoselėjant ir tvirtinant žemaičių bendrinę rašomąją kalbą. XIX amžiuje žemaičių autorių ir vertėjų knygoje ryškiai pradėjo vyrauti žemaičių kalba. J. Pabrėža visus savo darbus rašė gimtąja šiaurės žemaičių kretingiškių patarme. Jo pagrindinis rašybos principas buvo rašyti taip, kaip kalbama. Savo žemaičių bendrinę rašomąją kalbą J. Pabrėža kūrė šnekamosios kalbos pagrindu. Apskritai dauguma J. Pabrėžos bendražygių, tokių kaip S. Daukantas, M. Valančius, J. Čiulda, D. Poška ir kiti, savo rašomosios kalbos modelius stengėsi kurti tokius, kad tiktų ir žemaičiams, ir aukštaičiams. J. Pabrėža iš visų to meto žemaičių autorių išsiskyrė tvirtu nusistatymu kurti tokią žemaičių rašomąją bendrinę kalbą, kuri tiktų tik žemaičiams. Viena išskirtiniausių savitos J. Pabrėžos rašybos ypatybių – nuoseklus dvigubų raidžių rašymas. Dvigubomis raidėmis buvo žymimi ne tik vietoj dvibalsių *ai*, *ei* tariami ilgieji balsiai *a*, *e* galūnėse, bet ir apskritai beveik visi ilgieji balsiai ar dvigarsiai, pvz.: *plaukaa* „plaukai“, *kwiins* „kmynas“, *cybooly* „svogūnas“, *pėkys* „penkios“.

Žemaičių kalbai, žemaitiškam raštui įsitvirtinti nemažai reikšmės turėjo ir J. Pabrėžos kaip pamokslininko veikla. Jis buvo pagarsėjęs, puikus pamokslininkas, parašė pustrėčio šimto gyvos, vaizdingos, raiškios kalbos pamokslų, kuriuose užfiksuota daugybė XVIII a. pabaigos – XIX a. pirmosios pusės liaudies buities faktų, papročių, tradicijų, apeigų. J. Pabrėža ištisai pasirašydavo visus savo pamokslus, jiems labai stropiai ruošdavosi. Tie pamokslai buvo gana ilgi, kai kurie net 40–50 puslapių, juos sakė taip karštai ir įtikinamai, kad žmonių minios iš visur plaukė jų klausyti.

Silvija PAPAURĖLYTĖ-KLOVIENĖ

Šiaulių valstybinė kolegija, Šiauliai, Lietuva

LIETUVIŠKO DŽIAUGSMO DĖLIONĖ

Šio pranešimo tikslas – remiantis žodinių asociacijų eksperimento rezultatais atskleisti, kokia emocinė būseną lietuvių kalbos pasaulėvaizdyje vadinama žodžiu **džiaugsmas**.

Analizuojant su Šiaulių ir Vilniaus studentais atlikto asociacijų eksperimento rezultatus pasitelktas prototipinės situacijos scenarijaus metodas, t. y. atskleidžiama, kokių priežasčių sukeliama, kaip kalbos vartotojų išgyvenama ir kokia raiška pasižyminti emocinė būseną įvardijama kaip džiaugsmas. Padaryta išvada, kad džiaugsmu vadinamos emocinės būsenos priežastis yra įvairių žmogaus poreikių patenkinimas (paprastai galvoje turimi ne elementariausi *fiziologiniai*, bet aukštesni poreikiai). Džiaugsmas neatsiejamas nuo laimės: asociatas **laimė** yra dažniausias tirtame asociacijų lauke. Žodžio **džiaugsmas** asociacijų laukas parodo, kad tarp svarbiausių ir daugiausia teigiamų emocijų suteikiančių poreikių yra noras kam nors priklausyti, būti gerbiamam, mylimam, išreikšti save: minėtinos ne po vieną kartą paminėtos asociacijos **meilė, draugai, šeima**. Materialinės vertybės su džiaugsmą sukeliančiomis priežastimis siejamos ribotai.

Džiaugsmui apibūdinti kalbos vartotojai pasitelkia erdvės, šviesos, krypties aukštyn metaforas. Emocinė būseną yra *asocijuojama* su laisvu judėjimu erdvėje, šviesa ir spindesiu. Tai atskleidžia asociacijos **saulė, šviesos, geltona, vaivorykštė, pakylėjimas, pilnatis**.

Remiantis žodinių asociacijų eksperimento rezultatais galima teigti, kad įprasčiausiais džiaugsmo raiškos būdais laikomi juokas ir šypsena. Šios asociacijos taip pat yra tarp pačių dažniausių.

Nerasta esminių skirtumų tarp vyrų ir moterų pateiktų atsakymų. Tarp asociacijų eksperimento rezultatų neužfiksuota jokių precedentinių tekstų.

Jana PECNÍKOVÁ

Matej Bel University, Banská Bystrica, Slovakia

TRANSFORMATIONS OF REGION MEMORY IN CULTURAL LANDSCAPE

The perception of cultural landscapes is largely dependent on access to memory. This concept is called *lieux de mémoire* and reflects many cultural interpretations of the “memory landscape”. An intervention into cultural landscape relates to a reflection of historical identity, but at the same time it can be an obstacle, when the cultural codes of the past do not have the same meaning. The cultural landscape is a place of remembrance because people naturally express a collective and coherent identity associated with the locality. The aim of paper is to show examples of how memory

is created and transformed in different regions in Europe (in form of selected case studies). However, the transformation does not have to be only in a passive form, these manifestations can take the active form of various activities or events that keep the memories alive in the community. The cultural landscape thus helps to maintain the content. However, it is also important whether there are enough of those who “still” remember it. And the question is not only *what* we remember, but also *who* remembers it.

Tomas PETREIKIS

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

REGIONALIZMO RAIŠKA ŽEMAITIJOS REGIONO PERIODINĖJE SPAUDOJE (IKI 1944 M.)

Žemaitijoje 1909–1944 m. buvo leidžiama 140 periodinių poligrafiniu būdu spausdintų leidinių. Dalis jų turėjo ryškius lokalius ir regioninius žymesnis, kuriuos įprastai buvo galima išvysti leidinių antraštėse, paantraštėse, antraščių vinjetėse, korespondencijų rubrikose. Nepriklausomos Lietuvos metais vyko regioninių kultūrų atgimimas, periodinė spauda buvo vienas iš veiksmingiausių instrumentų telktis šalininkus, populiarinti regionalizmo idėjas ir konkuruoti dėl naujosios Žemaitijos sostinės vardo. Raseinių, Telšių, Tauragės ir Šiaulių inteligentija siekė regiono centro įvaizdžio. Regiono savimonėje įvyko slinktis nuo istorinės regiono sostinės Raseinių, link etnografinio centro Telšių. Šiauliai pasirinko Šiaurės Lietuvos centro vaizdinį, bet turėjo ambicijų telkti ir visą istorinę Žemaitijos regioną. Kadangi spauda buvo integruojantis instrumentas, analizės metu išryškinamos vietos leidėjų pastangos leisti regioninę, viso Žemaitijos regiono erdvę apimančią spaudą. Lokalinės (savivaldos lygmens) spaudos atsiradimas taip pat atspindėjo kintančius visuomenės ir valdžios prioritetus, regioninės spaudos leidėjų laimėjimų pripažinimą. Pavyzdžiui, Tauragėje 1924–1937 m. buvo leista 14 laikraščių, vienkartinių leidinių ir žurnalų, tarp kurių buvo „Žemaičių balsas“, „Žemaičių koperatininkas“ ir „Žemaitijos aidas“. Atrodytų, toks paribio miestas, kurio žemaitiškoji tapatybė šiuo metu yra menka, bet tarpukariu Tauragė, nenusileisdamas ir kitų Žemaitijos apskričių miestams savo periodinės spaudos sumanymais norėjo būti patrauklus visam regionui. Šie visam regionui skirti leidiniai atsirado tada, kai Raseiniai išsikvėpė, o Telšiai dar nebuvo pajėgūs imtis ryškesnių leidybos iniciatyvų.

Ieva PĪGOZNE

Institute of Latvian History, University of Latvia, Riga, Latvia

**RETHINKING REGION AND TRADITIONAL DRESS.
EXAMPLE OF TWO DECORATIVE ELEMENTS**

Division into regions has been the main topic of researching traditional or ethnic dress for over a century. Lately this approach has been questioned and new discoveries have been made. Due to thinking outside the box (the region), similarities between dress of much larger areas could be observed. At the same time this new approach requires rethinking of several concepts and revision of methods.

This paper will focus on two decorative elements common to women's traditional dress in a large area: one specific type of red-and-white bobbin lace and a tablet-woven band with red-and-white fringes. These decorative elements have mainly been used for aprons and headcloths in the 19th century. The main emphasis of the presentation is on the traditional dress of Latgale region in Eastern Latvia which has been studied in depth. The ethnographic material sources stored at the National History Museum of Latvia are used as a starting point. Further this evidence is connected with data from other regions of Latvia, as well as Estonia, Russia, Belarus, Lithuania, and Poland according to published or exhibited sources. Mapping the occurrence of these two specific decorative elements of the traditional dress not only marks their distribution over several governorates of the Russian Empire but also shows directions for further research of trade routes. This also allows rethinking of such concepts as local tradition and regional dress, as well as asking questions about learning skills at home versus professionalization of handcrafts in the 19th century.

Ivana PONDELIKOVÁ

Matej Bel University, Banská Bystrica, Slovakia

IRANIAN IDENTITY THROUGH THE LENSES OF ORIENTALISM

The process of globalization forces us to examine and explore culture(s) of other nations. A clash with otherness is a part of today's world, and this phenomenon causes fear and prejudices that arise from subdued interpretations. At present, we can see resistance, especially against Muslims and Islam, which according to Edward W. Said have become a "symbol of terror and devastation" and for Europe "lasting trauma". Different factors, such as personal experience or mediated information through mass media, literary works and films, as well as values, religion, attitudes, and many others that arise from one's own culture, influence the perception of the otherness. The submitted research is based on a corpus made up of a set of novels dealing with the topic of life in a Muslim country, particularly Iran. This set consists of the unintentional tetralogy of novels by three

authors, Betty Mahmoody, the author of the novels *Not without my daughter* (1987) and *For the love of a child* (1992), her daughter Mahtob, the author of a novel *My name is Mahtob* (2013), and Moody, Mahmoody's ex-husband and Mahtob's father, the author of *Lost without my Daughter* (2013). This mixed trio controversially responds to the clash of two different cultures that have affected their lives. Iran is considered to be a part of the Orient, which is considered the world of text through books and manuscripts. In the submitted text, the focus is given to the Iranian identity and its portrayal in the selected novels through the lenses of Orientalism. The examined literary texts were originally written in English and translated into Slovak language, thus the Slovak readers became the target readers. Novels and their translations contribute to the clarification and understanding of cultural differences. Some authors attempt an objective interpretation of reality and represent the otherness of culture without evaluative statements. Other authors use the power of words to give readers negative images of the otherness and national identity.

Keywords: Identity, Otherness, Orient, West, East, Literature, Iran, Mahmoody

Halyna PŠENIČKINA

Черкасский музыкальный колледж имени С. Гулака-Артемовского, Черкассы, Украина

РЕГИОНАЛЬНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ МУЗЫКАЛЬНОГО ФОЛЬКЛОРА ЗВЕНИГОРОДЩИНЫ – РОДИНЫ ТАРАСА ШЕВЧЕНКО

Звенигородщина – родина всемирно известного украинского поэта и художника *Тараса Шевченко* (1814–1861). Его творчество своими корнями уходит глубоко в местный говор и фольклор, поэтому в последствии многие его стихотворения стали восприниматься людьми как народные. Несмотря на это, до сих пор песенная традиция этого края исследована очень мало.

Впервые всестороннее основательное изучение этнографии, диалекта и фольклора родной Звенигородщины (нынешняя Черкасская обл.) провёл выдающийся учёный, академик *Агатангел Крымский* (1871–1842) (полиглот, владевший свыше 70 языками, филолог, историк, востоковед, поэт, писатель и переводчик, этнограф, автор свыше 1000 научных трудов в разных отраслях), чей 150-летний юбилей Украина и мир отмечает в этом году. Результатом его 40-летних региональных исследований стала объемная монография под названием *«Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного»*, была подготовлена к печати в 1930 году, но так и не увидела свет при жизни автора, трагически оборвавшейся в лагерях Кустаная. Книга содержит бесценные этнографические сведения 100-летней давности о быте, верованиях, ремёслах, обрядах, тщательно записанные со слов старожил и прокомментированные автором, а также

множество текстов обрядовых календарных и свадебных песен из 40 сел бывшего Звенигородского уезда, в нынешнее время практически утраченных в памяти местных жителей. Труд был опубликован лишь в 2009 году в Черкассах.

Спустя почти век после исследований А. Крымского к этномузыкальному наследию обратились современные ученые. Автором доклада совместно с старшим научным сотрудником Академии музыки и театра Литвы проф. д-ром *Римантасом Слюжинкасасом* в 2017 году были проведены экспедиции «по следам» академика Крымского с целью выявления состояния региональной фольклорной традиции в целом, а также возможного установления мелодий песен, тексты которых в своё время записал учёный.

В результате были собраны сотни образцов народных песен разных жанров: календарные (колядки, щедривки, веснянки, весенние игры и хороводы, купальские, петривки, жнивные), семейные (свадебные, колыбельные), большое количество единиц необрядового вокального фольклора. К нашему удивлению, многие древние тексты, фиксируемые А. Крымским в начале прошлого века, сохранились и до сих пор, и как бы ожили на устах у современных носителей, а мы теперь можем иметь целостное представление о народнопесенной традиции родины великого Кобзаря.

Доклад будет иллюстрирован экспедиционными видеозаписями автора.

Alma RAGAUŠKAITĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

DĖL KRIKŠČIONIŠKOS KILMĖS ASMENVARDŽIŲ LIETUVOJE SENIAUSIOJE 1599–1621 M. JONIŠKIO PARAPIJOS KRIKŠTO METRIKŲ KNYGOJE

1. Vieni svarbiausių lietuvių istorinės antroponimijos šaltinių yra bažnytinių metrikų knygos. Iš jų išsiskiria chronologiniu aspektu unikali, seniausia Lietuvoje, 1599–1621 m. Jonišchio parapijos krikšto metrikų knyga (Ragauskaitė 2004: 8–18; 2015: 55–81; 2019a: 153–168; 2019b: 177–194; 2020: 115–134; 2021: 2–29).
2. Šio pranešimo tikslas – apibūdinti 1599–1621 m. Jonišchio parapijos kaimų gyventojų įvardijimo situaciją, išsamiai aptarti krikščioniškos kilmės asmenvardžius darybos aspektu.
3. Iš 1599–1621 m. Jonišchio parapijos krikšto metrikų knygos buvo išrašyti kaimų gyventojų 556 dvinariai užrašymai. Pirmieji šių dvinarių įvardijimų nariai – tai krikščioniški vardai. Dominavo tradicinės krikščioniškų vardų formos.
4. Darybinei analizei atrinkti 556 krikščioniškos kilmės asmenvardžiai (antrieji dvinario įvardijimo modelio nariai) buvo suskirstyti į dvi grupes: 1) antroponimai su lietuviškomis *-aitis*, *-(i)onis*, *-(i)ūnas*, *-(i)uitis* ir slaviškomis *-evič*, *-ovič* patroniminėmis priesagomis, su deminutyvinėmis priesagomis ir 2) asmenvardžiai be šių priesagų.

5. Pirmoji grupė yra žymiai didesnė. Ją sudaro 552 (99,28 % visų antrųjų antroponimų) asmenvardžiai. Tarp jų dažniausi patroniminių priesagų *-aitis* (359, t. y. 65 %) vediniai. Antroje grupėje tik 4 (0,72 %) antroponimai.

6. Palyginus 146 rekonstruotų asmenvardžių formas su dabartinėmis lietuvių pavardėmis, nustatyta, kad 92 (63 %) funkcionuoja ir šiandien. Mažesnė dalis, t. y. 54 (37 % visų atkurtų antroponimų) turi tos pačios kilmės, tik skirtingos darybos dabartinių pavardžių atitikmenis.

Literatūra

Ragauskaitė, Alma. 2004: XVI–XVII a. joniškėčių asmenvardžiai. *Istoriniai tekstai ir vietos kultūra*. Šiauliai, Ryga: Lucilijus, 8–18.

Ragauskaitė, Alma. 2015: Seniausios Lietuvoje 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygos joniškėčių moterų asmenvardžiai lietuvių istorinės antroponimijos kontekste. *Acta Linguistica Lithuanica* 73, 55–81.

Ragauskaitė, Alma. 2019a: Lietuviškos kilmės asmenvardžiai seniausioje Lietuvoje 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygoje. *Baltu filologija* 28(1), 153–168.

Ragauskaitė, Alma. 2019b: Joniškėčių vyrų asmenvardžių darybos tendencijos seniausioje Lietuvoje 1599–1621 m. Joniškio krikšto metrikų knygoje. *Acta Linguistica Lithuanica* 80, 177–194.

Ragauskaitė Alma 2020: Krikščioniškos kilmės asmenvardžiai Lietuvoje seniausioje 1599–1621 m. Joniškio parapijos krikšto metrikų knygoje. *Baltu filologija* 29(1), 115–134.

Ragauskaitė, Alma. 2021: Tendencies of formation of anthroponyms of rural residents in the oldest Lithuanian parish register of Joniškis dated 1599–1621. *Onomástica desde América Latina* 2(3), 2–29.

Lesia M. RUBASHOVA

National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

DEVELOPMENT OF UKRAINIAN MILITARY TERMINOLOGY AND ROLE OF PERSONALITY IN THE CONTEXT OF NATIONAL IDENTITY, MENTALITY AND SELF-AWARENESS

This paper is devoted to the study of components of military terminology system in the Ukrainian and international contexts, in interdisciplinary, multimodal, multilingual and multimedia environment.

In the context of Ukraine's independence, the establishment of its own armed forces, granting Ukrainian the status of the state language and its incorporation into the military sector, an urgent need to develop Ukrainian military terminology as an important means of oral and written communication in the modern Ukrainian army emerged.

Due to a military situation in eastern Ukraine, we are witnessing the popularization of military terminology, the emergence of which is associated with the formation of the state. This is manifested in some (ceremonial) weapons, to a lesser extent, in the names of clothes, military commands and congratulations. At present, we see a tendency to return to the origins, mainly to the

era of the formation of the Ukrainian national state of the early 20th century – the times of the Hetmanate, the Directory, and other periods of Ukraine’s struggle for independence.

Alongside with the return to the Ukrainian traditions, the Armed Forces of Ukraine are being integrated into the global military traditions, which is reflected in the Ukrainian language in general, and in the Ukrainian military terminology in particular.

Many of these terms and rethinking of terms have emerged through specific initiatives of individual figures – politicians, economists, journalists, bloggers, and other people; and an important point is the recognition of the role of individuals in the creation and implementation of military multifunctional terminology in public life in recent centuries.

Keywords: military terminology system, interdisciplinary approach, multimodality, multilingualism, rethinking of terms, linguistic personality, multifunctional terminology

References:

Department of Defence (DOD) Dictionary of Military and Associated Terms, as of November 2018.

Retrieved from www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/dictionary.pdf

Global Security. Retrieved from <https://www.globalsecurity.org/security/index.html>

Maddux, John L. (1981). *The Development of Philosophy of Robert S. McNamara*. Washington DC: World Bank, 52 p.

Жалай В.Я., Линник Т. Г., Миронюк Т.М., Пархоменко А.Ф., Рахманова І.І., Рубашова Л.М., к.ф.н. (2018) Новітні тенденції функціонування української військової терміносистеми. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи, Національна Академія Наук України, Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов. 5-43*

Ruslan SADUOV

Bashkir State University, Ufa, Russia

METHODOLOGY OF ANALYZING LINGUISTIC AND CULTURAL LANDSCAPE

Cultural and linguistic landscape is a research tool that has many applications in any regions. Yet, it helps the most in the territories where more than one ethnicity lives or more than one language is spoken. Thus, the functions performed by the landscape analysis range from establishing the function of certain languages in the landscape to modeling local identity. A peculiar feature of the landscape analysis is its multi-dimensional character. Analyzing the landscape is not easy, though, due to the underdeveloped methodology in the field as well as the fact that the

landscape involves multiple forms of expressing the verbal and non-verbal behavior. The author offers his approach to analyzing the landscape based on a radial model. The examples provided in the presentation are taken from the author's home region Bashkortostan, Russia.

Raimonda SIMANAITIENĖ

Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

STIKLO DAILININKŲ REMIGIJUS KRIUKO IR INDRĖS STULGAITĖS- KRIUKIENĖS KŪRYBINĖ VEIKLA PANEVĖŽYJE

Panevėžyje gyvenantys meninio stiklo kūrėjai Remigijus Kriukas (g. 1961) ir Indrė Stulgaitė Kriukienė (g. 1975) yra ne tik vieni žymiausių šio miesto dailininkų, bet neabejotinai garsiausi visos Lietuvos stiklo specialistai. Jų darbai eksponuojami daugybėje autorinių ir grupinių parodų visoje Lietuvoje, saugomi muziejų kolekcijose. Dailininkai dažniausiai atstovauja mūsų šalį ir užsienio simpoziumuose, konferencijose, parodose, o Panevėžio miestą jų dėka galime laikyti vienu iš svarbiausių centrų šiuolaikiniame stiklo meno kontekste.

R. ir I. Kriukai yra mokęsi Vilniaus dailės akademijos Kauno fakultete meninio stiklo specialybėje. Menininkų kūrybinis kelias prasidėjo skirtingai. Dar sovietmečiu studijas baigęs R. Kriukas (kaip panevėžietis) gavo paskyrimą dirbti dizaineriu Panevėžio stiklo fabrike. Nepriklausomybės pradžioje, bankrutuojant Lietuvos stiklo fabrikams, šis dailininkas Panevėžyje įkūrė asmeninę karšto stiklo studiją „Glasremis“.

I. Stulgaitė-Kriukienė pradžioje rinkosi akademinę karjerą: dirbo VDA KF Stiklo katedroje, mokėsi ne tik bakalauro ir magistro, bet ir doktorantūros studijose, kurias baigusi apsigynė meno daktarės laipsnį.

Susituokę šie menininkai puoselėja kūrybinę ir gamybinę veiklą „Glasremis“ studijoje Panevėžyje, suteikia darbo vietas gausiam meistrų kolektyvui, veda stiklo edukacijas miesto gyventojams ir jo svečiams. Ir nors pora gyvena ne pačiame didžiausiame Lietuvos mieste jų įmonė nuo 2000 metų iki šiol įgijo ypatingą žinomumą ir tapo viena reikšmingiausių visame Baltijos šalių regione. Į šią stiklo studiją atlikti kūrybines praktikas atvyksta Vilniaus dailės akademijos, Latvijos ir Estijos dailės akademijų studentai. Įvairių užsienio šalių menininkai bienalės principu čia susiburia Kriukų organizuojamame tarptautiniame stiklo meno simpoziume „Glass Jazz“, apjungiančiame fotografijas, džiazą ir stiklo kūrybines raiškas. Šis simpoziumas yra tapęs didžiule kūrybine švente Panevėžio mieste, iš „Glasremis“ stiklo studijos persikeliančia į Panevėžio miesto galerijas ir kitas viešas erdves.

Taigi šio pranešimo tikslas yra atskleisti minėtų dailininkų veiklą bei kūrybinį indėlį į miesto bendruomenės kultūrinimą, o taip pat įtvirtinti žinią, kad minėtų gabių asmenybių dėka Panevėžio

regionas yra tapęs ryškiausiu lyderiu ir stiklo menininkų traukos centru tiek Lietuvoje, tiek aplinkinėse užsienio šalyse.

Marharyta SKAZHENYK

Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music; Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine

РАННЯЯ ЛИРИЧЕСКАЯ ПЕСНЯ НА СРЕДНЕМ ПОЛЕСЬЕ

В Украине лирическая песня продолжает играть большую роль в быте сельских жителей старшего поколения. Этот жанр народные певицы исполняют с большой охотой, не дожидаясь упрасиваний от фольклориста. Правда, это преимущественно более поздние образцы – многоголосные напевы с сольным выводом. Раритетом стали лирические песни ранней стилистики, которые отображают специфику гетерофонной фактуры локальной песенной традиции. Наибольшее количество подобных песен зафиксировано на Полесье.

Предметом рассмотрения избраны ранние лирические песни Среднего Полесья. Это напевы разнообразной тематики, которые входили в репертуар как женщин, так и мужчин. Часто такие песни исполняли сольно во время домашней работы, сбора ягод, выпаса коров, во время жатвы, мужчины могли косить и петь. В некоторых традициях подобные песни приобрели значение сезонных маркеров, что отобразилось в их названиях: «спáсовка», «осiнь».

Некоторые песенные образцы демонстрируют тесную связь с обрядовым пением, о чём свидетельствует высокий регистр, резкая подача звука, гúканье. Но в целом мелодии ранних лирических песен, по сравнению с обрядовыми, звучат распевно, чему способствует более широкий, преимущественно квинтовый диапазон. Особой изысканности придаёт мелкая орнаментика, нейтральная высота либо тенденция к понижению/повышению отдельных звуков, рубатная манера (больше характерна для сольного исполнения).

От искусных исполнительниц удавалось записать до шести различных напевов. Наиболее распространены мелодии со строением стиха: 57, 46, 44, 66, 64, 446, а также на основе 7-сложника. Композиция песен – двух- и трёхстрочные строфические формы.

Сегодня раннетрадиционную полесскую лирику фиксируем преимущественно от женщин 1930-х годов рождения. К сожалению, с уходом этого поколения угасает и мастерство сольного и группового пения старосветского лирического репертуара.

Arnis SLOBOŽANINS

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

SOCIAL IMAGE OF LATGALIAN REPRESENTATIVE IN CONSTITUTIONAL ASSEMBLY (*SATVERSMES SAPULCE*) OF LATVIA 1920–1922

The Constitutional Assembly (1920–1922) was the first parliament in Latvia elected by means of democratic elections. In the Constitutional Assembly elections of 1920, one hundred and fifty deputies from five electoral areas were selected. Thirty-nine of those represented the Latgale electoral area.

The present research aims to portrait a social image of a Latgale representative of the Constitutional Assembly. While pursuing the aim, the author shall study biographies of the thirty-nine elected deputies, paying attention to their vocation, age, gender, religion, education, place of residence, political views and other aspects.

At the heart of the study are historiographic sources such as a biographical study titled “Latgalian politicians and political parties in independent Latvia” compiled by E. Jekabsons and V. Scerbinskis, as well as press issues published in 1920 like a newspaper “Latgalīts”, “Jauno Straume”, “Latgolas Vords”, and an issue published by the Latvian State Board of Statistics titled “Results of the Latvian Constitutional Assembly elections”.

The methods applied in the research: source research and statistical method.

The study qualifies as regional research. Looking into the social portrait of a Latgalian politician will aid in complimenting the image of politicians in Latvian in the 1920th.

Henrihs SOMS

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

LATGALE CONGRESS (1917): RECEPTION DIMENSIONS

The paper is devoted to the one of the most significant facts in the modern history of Latvia, namely the so-called Latgale Congress, held in Rēzekne from 26 to 27 April (9-10 May) 1917, which declared the merging of Daugavpils, Rēzekne, and Ludza Districts of Vitebsk Province with Kurland (Kurzeme) and the Latvian part of Livland (Vidzeme), thus fostering the further integrity of the Republic of Latvia.

The report discusses several dimensions of Latgale Congress perception: academic, ethnopsychological, political and humanitarian dimension. Database of research sources – archival documents, periodicals, historiographical sources.

Vitalija STRAVINSKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas, Vilnius, Lietuva

RYTŲ IR PIETRYČIŲ LIETUVOS GYVENTOJAI KITUOSE RESPUBLIKOS REGIONUOSE 1951–1955 M.

Pranešime dėmesys skirtas Lietuvos demografiniai akcijai XX a. 6-ojo deš. pirmojoje pusėje aptarti. Realizuodama politinius ekonominius tikslus, LSSR valdžia organizavo Rytų ir Pietryčių Lietuvos gyventojų perkėlimą į kitus šalies regionus. Iš atrinktų rajonų (Pabradės, Varėnos, Druskininkų, Trakų, Švenčionių ir kt.) 1951 m. prasidėjo gyventojų perkėlimas. Žmonės įkurdinti Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Pakruojo ir kt. rajonuose. Pranešimo autorė detaliau pristatys perkėlimo akcijos atsiradimo priežastis, dinamiką ir rezultatus.

Kaspars STRODS

Latgale Culture and history museum, Rēzekne, Latvia

LATVIAN ARMY 9TH RĒZEKNE INFANTRY REGIMENT: INSIGHT INTO ŠAULIAI “AUŠROS” MUSEUM AND LATGALE CULTURE AND HISTORY MUSEUM COLLECTIONS

On July 10, 1919, the Latvian army was founded. The newly created Latvian armed forces consisted of several combat units deployed in different regions of Latvia after the end of the War of Independence. Among them was the 9th Rezekne Infantry Regiment, formed on August 9, 1919.

During the Latvian War of Independence, the regiment took part in various important military operations. Since January 1921 it has been permanently located in one of the largest cities of Latgale region – Rezekne. Also in the interwar period, the regiment became one of the most important components of the Latvian army and ensured the security of the eastern region of the country – Latgale. In the interwar period, the soldiers of the regiment became the creators of the culture and social life of the region. During its existence, the 9th Rezekne Infantry Regiment has made an invaluable contribution to the processes of security, culture and social life of the Latgale region.

Over the years, the collections of the Latgale Culture and History museum and the Šiauliai “Aušros” museum have been replenished with a large number of photos in which regiment soldier professional service, everyday life, etc. The aim of the report is to acquaint with the collection of photos available in the Latgale Culture and History museum and the Šiauliai “Aušros” museum and their significance in the cultural and historical heritage of Latvia and Lithuania.

Reda ŠATŪNIENĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

**„KVAPAS“ KAIP KOMUNIKACINIS AKTAS XX–XXI A. LIETUVIŲ KASDIENĖJE
KULTŪROJE: ETNOLOGINĖ IR ANTROPOLOGINĖ PERSPEKTYVA**

Pranešime bus aptarta „kvapo“ samprata, genezė, vaidmuo ir funkcija šiandieninio žmogaus kultūroje bei jo reikšmė kasdienėje aplinkoje; bus aptarti kvapo prasminiai laukai iš kultūrinės, etnologinės ir antropologinės perspektyvos; analizuojama „uoslės fenomenologija“. Pranešime „kvapas“ bus aptartas tarpdisciplininio požiūriu, fokusuojantis į kvapo, kaip tam tikros „informacijos nešėjo“, rolę asmens kasdienybės kultūros ribose.

Bus pristatyti 2016–2019 m. atlikto kokybinio (etnografinio) lauko tyrimo metu surinkti empiriniai duomenys (etnografiniai stebėjimai, tyrėjo dienoraščiai, kai kurie interviu), bylojantys apie kvapo reikšmę asmens kasdienybės kultūroje XX a. pab. – XXI a. pr. Lietuvoje. Tyrimo rezultatai leidžia daryti išvagas, kad nūdienos Lietuvos kasdienybės kultūroje (į „kasdienybės kultūrą“ čia iš dalies įtraukiame ir alternatyviosios / papildančiosios (ir liaudies) medicinos tyrimų lauką ir šią sferą lydinčią pasaulėžiūrą (ar filosofiją)) „kvapas“ yra fiksuojamas kaip svarbus, aktyvų domėjimąsi keliantis objektas. Pvz., pastebima, kad kvapas akcentuojamas kaip reikšmingas faktorius pasirenkant aromatinės priemonės tam tikriems kasdienybės poreikiams tenkinti; taip pat pabrėžiamas „malonaus“ / „nemalonaus“ kvapo poveikumas (subjektyviame mentaliniame / emociniame lygmenyje), aktualizuojama jo reikšmė subjektui. Taip pat fiksuojami duomenys (teorijoje ir empirikoje), kad tam tikras negalavimas gali turėti savitą olfaktorinę išraišką: t. y. tam tikrą kvapą, kas skatina gilintis į „kvapo“ reikšmę ir vaidmenį asmens kasdienybės kultūroje, ieškoti „kvapo“ prasminių ir vertybinių išraiškų tikslu įvairiapusiškiau suvokti žmogaus fenomeną: mąstysenos, pasaulėvokos, mentaliteto ypatumus.

„Kvapo“ tematika lokalizuosis XX a. pab. – XXI a. pr. lietuvių kasdienybės kultūroje, ji bus aptarta lokalumo – globalumo ir tarpdisciplininėje perspektyvoje. Pranešime taip pat bus pasiremta etnografiniais XX a. I pusės tyrimais apie kvapo kultūrinį ir socialinį vaidmenį lietuvių kultūroje tiksu sudaryti preliminarų kvapo kultūrinės raidos portretą / esmingiausius užfiksuotus bruožus lietuvių kultūroje.

Danutė VALENTUKEVIČIENĖ

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius, Lietuva

DZŪKAVIMO POKYČIAI: XXI A. SITUACIJA

Šiame pranešime, remiantis individualiose ekspedicijose surinktais duomenimis ir rašytine tarimine medžiaga, aptariami pietų aukštaičių patarmės ryškiosios fonetinės ypatybės – dzūkavimo –

vartojimo ypatumai Varėnos geolekto plote. Geolektas nuo tradicinės (pa)tarmės skiriasi ne tik *išsitrynusiomis* tarminių teritorijų ribomis, bet ir vietinio kalbos varianto raiškos įvairove, sąlygota ne tik horizontaliosios, bet ir vertikaliosios konvergencijos reiškinių.

Pranešime nagrinėjama, kokius kalbinius derinius demonstruoja vyresnioji, vidurinė ir jaunesnioji karta; kiek tarmės nuostatos lemia, ar ryškioji fonetinė ypatybė – dzūkavimas – bus realizuojama ar jos atsisakoma, aptariami hiperkorekciniai atvejai.

Trijų kartų – vyriausiosios, vidurinės ir jauniausiosios kartos – garso įrašų medžiaga rodo tarminių normų nestabilumą ir Varėnos šnektos kitimą, kuris sietinas su tarmės vartotojų nuostatomis dzūkavimo atžvilgiu. Teigiamos nuostatos siejamos su ryškiųjų (ir skiriamųjų) tarmės ypatybių realizavimu, neigiamos – su prestižiškesnio netarminės kalbos kodo pasirinkimu.

Tik dalis vyriausiosios kartos informantų atitinka NORM / NORF kriterijų ir išlaiko tradicinę tarmę. Kitų šios amžiaus grupės informantų kalba gali skirtis kalbos tarmiškumo laipsniu ir ryškiosios fonetinės ypatybės – dzūkavimo – realizacija. Vidurinės kartos kalboje pramaišiu vartojamos bendrinės ir tarminės kalbos formos, ne visada laikomasi dzūkavimo išimčių. Jaunesnioji karta dzūkavimo vengia labiausiai – afrikatas *c*, *dz* vietoj įprastų *t*, *d* taria tik pavieniuose žodžiuose.

Elektroninėje socialinių tinklų komunikacijoje nenuolatinių ir simbolinių tarmės vartotojų hiperkorektiškai propaguojama tarminė kalba yra labiausiai atitolusi nuo tradicinės tarmės modelio.

Uldis VANAGS

Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

DISPLAY OF THE LOYALTY OF THE POPULATION OF LATGALE IN THE DOCUMENTS OF THE GENDARMERIE OF THE VITEBSK PROVINCE DURING THE FIRST WORLD WAR

During the First World War tensions between different social and ethnic groups inside any country may have significant changes. In one case conflict with foreign threat consolidate nation, but in some cases can also be reason to split nation into loyalists and traitors. First World War rise different processes inside community of Russian Empire, and the gendarmerie was main state body with duty to control such processes. National Historical archive of Belarus keep bold amount of documents related to monitoring of different groups of multinational community of Latgale and nearby territories affected by military activities of the 1WW. Trough those documents we have fragile possibility to find traces of people`s attitude to military actions and loyalty to Emperor. There are clear samples of Germanophobia, Xenophobia, and Anti-Semitism, but also cases when authorities try to do their best. There are plenty of incidents, when people try to make business on tragedy of nation. And sometimes there are samples where we see real cases of loyalty to the

Homeland. It is amazing to see interior graduation for “potential Loyalty” of citizens inside the gendarmerie's professionals, but such graduation is clearly visible.

Ernestas VASILIAUSKAS

Klaipėdos universitetas, Klaipėda, Lietuva

ALKIŠKIŲ EVANGELIKŲ LIUTERONŲ (LATVIŲ) BAŽNYČIOS ARCHYVAS: FOTORINKINYS (1890–1980 M.) ŠIAULIŲ „AUŠROS“ MUZIEJUJE

Alkiškių ELB archyve saugomas turtingas (keliolikos tūkstančių) fotografijų rinkinys, kuris apima XIX a. pabaigos – 1990 m. laikotarpį. Dalis jo (313 vnt.) buvo atrinkta ir suskaitmeninta ŠAM. Ši medžiaga turėtų sudominti Lietuvos latvių bendruomenių ir latviškų evangelikų liuteronų parapijų istorijos tyrėjus. Rinkinyje gausu Alkiškių parapijos kun. G. Rauskinio (1902–1979/1933–1979) gyvenimo epizodų – nuo pradžios mokyklos Mazsalacoje, tarnystės, jo karinės tarnybos iki Latvijos Respublikos kariuomenės Rėzeknės IX pėstininkų pulke nuotraukų (viso 232 vnt., suskaitmenintos 42). Rinkinyje taip pat yra užfiksuotos Akmenės–Kruopių krašto latvių mokyklos ir mokiniai, valstybinių ir kt. švenčių akimirkos. Taip pat gausu Saunorių dvaro (nuo 1838 m. buvo pagrindinė Šiaulių ELB parapijos rezidencija) ir čia veikusių konfirmantų stovyklų, kasdienio gyvenimo, ūkio darbų, švenčių akimirų, Alkiškių bažnyčios interjero ir eksterjero, joje tarnavusių kunigų originalių ir reprodukuotų nuotraukų, vinjetė. Taip pat yra užfiksuota ir filijų (Joniškio, Pakruojo, Radviliškio, Žagarės) bei gretimų parapijų (Mažeikių, Žeimelio), bendruomenių (Alkiškių, Daunoravos) kasdieninio ir dvasinio gyvenimo akimirų: parapijiečių krikšto, konfirmacijų, jungtinių ir laidotuvių, pamaldų, bažnytinių bei kapų (Alkiškiai) švenčių, aukštų svečių vizitų akimirkos ir kt. Nemačiau svarbios ir nuotraukos apie kitas Lietuvos ELB parapijas, konsistoriją, latvių ir lietuvių sinodus, juose dirbusius kunigus. Yra keletas vaizdų su parapijiečių tremties vieta Sibire (Buriatija), bermontininkų 1919 m. ir Antrojo pasaulinio karo pradžioje 1941 m. apgriautos Rygos vaizdais, Lietuvos latvių bendruomenės visuomeninio gyvenimu (Vytauto Didžiojo universiteto latvių studentų draugijos „Sidabrenia“ nariai).

Šiame rinkinyje yra vertingų nuotraukų ir paveldosaugai. Visų pirma, minėtinos įvairios Lietuvos liuteronų bažnyčios. Taip pat originalios nenustatyto G. Rauskinio bičiulio XX a. 6–7 deš. kelionių metu darytų Latvijos, Lietuvos evangelikų liuteronų, Romos katalikų bažnyčių, jų griuvėsių, miestų, kitų kultūros paveldo objektų, jų sodybų kapų koplyčių, kapaviečių (grafų Zubovų šeimos Medemrodėje), malūnų, infrastruktūros fotografijų. Yra ir XX a. 4–5 deš. Latvijos, Lietuvos miestų, Rygos įlankos lyvių pajūrio kaimų (Apšciemo) panoramų ir vaizdų.

Jolanta VASKELIENĖ

Vilniaus universiteto Šiaulių akademija, Šiauliai, Lietuva

DAIKTAVARDŽIO MIESTAS DARYBINIS LIZDAS

Slavų kilmės daiktavardis *miestas* (Sabaliauskas 1990, 231, plg. Lietuvių kalbos etimologinio žodyno duomenų bazė (<https://etimologija.baltnexus.lt/?w=miestas>) turi reikšmę (tiesa, dvigubą) „didelė gyvenamoji vietovė, administracijos, prekybos, pramonės ir kultūros centras; | miesto gyventojai“ (*Lietuvių kalbos žodynas*, toliau – LKŽ, plg. *miestas* „didelė gyvenamoji vietovė, administracijos, prekybos, pramonės ir kultūros centras; tokios vietovės gyventojai“ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, toliau – DLKŽ). Pranešime aptariamas darybinis lizdas, kurio centre yra daiktavardis *miestas*. Medžiaga – 180 darinių – surinkta iš LKŽ, LKŽ Papildymų kartotekos, DLKŽ, *Bendrinės lietuvių kalbos žodyno* antraštyno, *Naujažodžių duomenyno*. Pirmiausia aptariami pirmosios pakopos dariniai, t. y. tie, kurių pamatiniu žodžiu arba vienu iš jų eina daiktavardis *miestas*. Pirmosios pakopos darinių rasta 112, absoliuti jų dauguma – daiktavardžiai (101). Po to aptariami 68 tolesnių darybos pakopų dariniai (53 2-osios, 14 3-osios ir 1 4-osios pakopos). Didžiausią darinių dalį sudaro sisteminiai dariniai, t. y. žodynuose arba LKŽ Papildymų kartotekoje fiksuoti žodžiai (jie sudaro 95 proc. visų darinių), bet esama ir naujadarų – *Naujažodžių duomenyne* rasti 9 šaknį *miest-* turintys dariniai. Kalbama apie tarp darinių susiklosčiusius variantiškumo, sinonimijos santykius. Gautus duomenis palyginus su daiktavardžio *kaimas* darybos lizdo tyrimu galima pasakyti, kad daiktavardžio *miestas* darybos lizdas gausesnis (plg. daiktavardžio *kaimas* darybos lizde 108 dariniai, žr. Vaskelienė J. Daiktavardžio *kaimas* darybos lizdas. *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis: Regionas: istorija, kultūra, kalba*, t. 26, 2019, 152–172).

Ryszard ZOLEDZIEWSKI, Gleb BELYAEV

Karol Lipinski Academy of Music, Wrocław, Poland; Daugavpils University, Daugavpils, Latvia

POLISH-LATVIAN INSTRUMENTAL OCTOPUS DUO

Contemporary creativity, including contemporary music, permeates more and more in various areas of our multicultural reality. At the beginning of the 21st century, this is even more visible in all areas of our life, including music. This is undoubtedly dictated, largely thanks to the Internet, as a medium that explores more and more all areas of our life, including the artistic activity of contemporary composers. The lecture will briefly present the creative output of outstanding composers from Daugavpils (Latvia) and Wrocław (Poland), authors who write music for saxophone and piano. These artists, although they constitute an autonomous national musical identity, write more and more in an innovative multicultural spirit, and the instrumentalists performing these works testify to this multiculturalism. The profiles of selected outstanding

composers from Daugavpils and Wrocław, artists who create music for saxophone and piano, will be presented. Selected works, their short formal characteristics, and their uniqueness in contemporary art will be presented. Works will be presented that show the lyrical timbre of the saxophone in combination with the warm sound of the piano, instruments that complement each other in a synergistic and complementary way. In terms of performance, the combination of a saxophone and a piano, based on various musical cultures confirms the increasingly common multiculturalism in contemporary music. The expressive, elegant and masterful way of writing and playing music, which is characteristic of the "Slavic soul", allows artists to present national features, as well as constantly discover new perspectives in contemporary creativity, promoting contemporary Polish and Latvian music, the music of composers from Daugavpils and Wrocław.

Vilma ZUBAITIENĒ

Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva

REGIONIŠKUMAS SENUOSIUOSE LIETUVIŲ KALBOS ŽODYNUOSE

Pranešime bus nagrinėjamos senuosiuose žodynuose (K. G. Milkaus žodyno (1800) lietuvių–vokiečių kalbų dalyje, G. H. F. Nesselmano žodyne „Wörterbuch der littaaischen Sprache“ (1851), F. Kuršaičio lietuvių–vokiečių kalbų žodyne „Wörterbuch der littaaischen Sprache“ (1883) ir XIX a. rankraštiniėje dvikalbėje ar trikalbėje leksikografijoje) rastos pastabos ir pažymos apie žodžių vartoseną bei konkrečių žodžių vartosenos vietų fiksacija. Taip pat tarpusavyje gretinami pavyzdžiai, leidžiantys identifikuoti tarminius skirtumus. Tiriamame K. G. Milkaus žodyne vartosenos pastabų nėra daug ir jos gana abstrakčios, t. y. rašoma, kad žodis yra retai vartojamas, ne visur vartojamas ar vartojamas tik Didžiojoje Lietuvoje. XIX a. viduryje išleisto G. H. F. Nesselmano žodyno tikslas buvo parašyti tezauro tipo žodyną. Šis žodynas apėmė ne tik iki tol išėjusių spausdintų ir rankraštinių žodynų bei gramatikų medžiagą, bet ir gausiai remtasi Mažosios Lietuvos tarmėmis. Pagrečiui iš įvairių šaltinių sudėta tarminių sinoniminių leksinių ir morfologinių variantų. Be to, Mažosios Lietuvos žodžiai gretinti su K. Sirvydo, pirmojo žodyno autoriaus, žodžiais ar jų formomis. F. Kuršaitis pasirinko kitokį metodą – jis savo gimtojoje tarmėje negirdėtus žodžius dėjo į skliaustelius taip atskirdamas vieno regiono leksiką nuo kitų. XIX a. buvo parengta keletas rankraštinių žodynų. Jų autoriai S. Daukantas, D. Poška, L. Ivinskis rašė verstinius žodynus, t. y. jų lietuviškos leksikos parinkimą lėmė lenkiškų žodžių, einančių kaip antraštiniai, semantika. Vis dėlto ir iš panašių ar vienodų žodyno straipsnių analizės matyti, kaip kiekvienas autorius orientavosi į savo tarmei būdingus bruožus, nežinomoms realijoms įvardyti rinkosi Žemaitijos tarmėse vartojamą leksiką arba ieškojo atitikmenų seniau leistuose ML žodynuose. Kadangi kai kurios realijos

įvardijamos žodžių junginiais ir pavyzdžiais, galima atpažinti ne tik tam tikros tarmės fonetikos (ar kelių tarmių fonetikos bruožų derinimo), bet ir morfologijos bei sintaksės bruožų.

Indrė ŽAKEVIČIENĖ

Humanitarinių mokslų fakultetas, Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas, Lietuva

REGIONALUMAS LITERATŪROS KARTOGRAFIJOS POŽIŪRIU

Pranešime bus aptariama literatūros regionalumo problema, aiškinantis regionalumo sampratos validumą literatūrologijos lauke. Aktualizuojant literatūrinės kartografijos teiginius, bus gilinama į užrašytų vietų prasmes ir tų prasmių interpretacijos galimybes. Pasak italų literatūros kartografės Sara'os Luchetta'os, tarp sudėtingo naratyvo ir visa paprastinančio žemėlapių braižymo egzistuoja akivaizdus ryšys, [...] skatinantis žvelgti į literatūrinius žemėlapius ne kaip į paprastą skaitytojui pateiktą teksto žemėlapi, bet kaip į keletą vienu metu vykstančių procesų – skaitymą, įsivaizdavimą, menamą žemėlapių braižymą. Tyrinėtojos manymu, literatūriniai žemėlapiai veikia mūsų pačių požiūrį į santykį tarp teksto geografijos ir fizinio pasaulio vietų. Pranešime keliamas klausimas, ar konkretaus regiono literatūra, turint omenyje nacionalinę literatūrą, išties galėtų skirtis literatūrinių žemėlapių specifikos požiūriu. Pasitelkus B. Piatti suformuluotas fikcinę erdvę nusakančias kategorijas ir jų funkcijas, bus aptiriamos skirtinguose regionuose gimusių lietuvių rašytojų sukurtos fikcinės erdvės, tikintis aptikti konkrečiam Lietuvos regionui būdingų geografinių riboženklių.

Dar viena pranešime apmąstoma problema – lietuvių literatūros „agrariškumo“ klausimas, pastaruoju metu vis dažniau iškeliamas jaunų literatūrologų darbuose. Jeigu literatūros kartografijos teorinis instrumentas pasirodytų tinkamas lietuvių literatūros tekstams atrakinti, tikėtina, būtų lengviau sprendžiamas ir vadinamosios agrarinės literatūros klausimas.

ORGANIZATORIUS / ORGANISER:

<p>Regionų plėtros institutas Šiaulių akademija Vilniaus universitetas P. Višinskio g. 25 LT-76351 Šiauliai, Lietuva El. paštas: regina.kvasyte@sa.vu.lt</p>	<p>Institute of Regional Development Šiauliai Academy Vilnius University P. Višinskio Str. 25 LT-76351 Šiauliai, Lithuania E-mail: regina.kvasyte@sa.vu.lt</p>
---	---

MŪSŲ PARTNERIAI / CONFERENCE PARTNERS



INFORMACINIS RĖMĖJAS / MEDIA SPONSOR

